

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Zdeněk Němec DiS.

Rovnost pohlaví a postavení žen v rozvojových zemích

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 1.dubna 2014

.....

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu mé diplomové práce ThMgr. Dušanu Špinerovi, Ph.D., za jeho příkladné vedení a ochotu, s kterou mi byl nápomocen a za ponechání samostatnosti při zpracování diplomové práce.

Mé poděkování patří též mé rodině a blízkým přátelům, zvláště pak Mgr. Daliboru Kusinovi, za pomoc a podporu během studia.

ANOTACE

| | |
|--------------------------|----------------------------|
| Jméno a příjmení: | Zdeněk Němec |
| Katedra: | Katedra společenských věd |
| Vedoucí práce: | ThMgr. Dušan Špiner, Ph.D. |
| Rok obhajoby: | 2014 |

| | |
|------------------------------------|--|
| Název práce: | Rovnost pohlaví a postavení žen v rozvojových zemích |
| Název v angličtině: | Gender equality and position of women in developing countries |
| Anotace práce: | Tato diplomová práce pojednává o genderové problematice postavení žen v rozvojových zemích. Cílem této práce je podat ucelený přehled o historii, přítomnosti a možného vývoje postavení žen a mužů v rozvojových zemích. Ty byly rozděleny podle náboženství a kultury. Dalším cílem bylo převést zjištěné poznatky do výuky na českých školách se zaměřením na genderovou problematiku. |
| Klíčová slova: | Gender, rozvojové země, ženy, Islám, polygamie |
| Anotace v angličtině: | This thesis deals with gender issues of women in developing countries. The aim of this work is to provide a comprehensive overview of the history, present and possible development of women and men in developing countries. They were divided according to religion and culture. Another aim was to transfer lessons learned into the curriculum of Czech schools with a focus on gender issues. |
| Klíčová slova v angličtině: | Gender, developing countries, woman, Islam, polygamy |
| Přílohy vázané v práci: | Příloha 1.: Realizované projekty v rámci české ZRS Příloha 2.: Mapa zobrazující postoj států k deklaraci OSN o odstranění všech forem diskriminace žen Příloha 3.: Mapa zobrazující rovnost chlapců a dívek v přístupu ke vzdělání |
| Rozsah práce: | 112 131 znaků |
| Jazyk práce: | Český jazyk |

Obsah

| | |
|---|----|
| Úvod..... | 7 |
| 1. Základní pojmy této práce:..... | 9 |
| 2. Teorie genderu..... | 11 |
| 3. Islámský svět..... | 13 |
| 3.1 Postavení žen v Islámu..... | 14 |
| 3.1.1. Ne všichni muslimové jsou stejní..... | 14 |
| 3.1.2. Rozdílné postavení žen pohledem muslimů v dnešní době..... | 16 |
| 3.1.3. Ekonomické aspekty ženy v islámu..... | 17 |
| 3.1.4. Sociální aspekt ženy v islámu..... | 19 |
| 3.2 Polygamie v muslimských zemích..... | 20 |
| 3.2.1. Polygamie v dnešní době..... | 21 |
| 3.3 Nadřazenost muslimských mužů..... | 22 |
| 3.4 Vraždy ze cti..... | 23 |
| 3.5 Hidžáb..... | 25 |
| 3.5.1 Druhy zahalení muslimských žen..... | 27 |
| 3.6. Specifika vybraných muslimských států..... | 30 |
| 4. Gender Afrického kontinentu..... | 37 |
| 4.1. Od matriarchátu k patriarchátu..... | 37 |
| 4.2. Ženská obřízka v afrických kulturách..... | 38 |
| 4.3 Demokratická republika Kongo..... | 40 |
| 4.4 Západní Afrika..... | 42 |
| 4.5 Rozvojový fond afrických žen..... | 45 |
| 5. Ostatní rozvojové země..... | 47 |
| 6. Využití ve výuce..... | 50 |
| 6.1 Příklad projektu pro výuku genderu v českých gymnáziích..... | 51 |
| Závěr..... | 54 |
| Použité zdroje..... | 55 |
| Seznam příloh:..... | 58 |

Úvod

O problematice genderu, horšího postavení žen i nadřazenosti mužů, slyšíme dnes a denně. Feministická hnutí si v jedenadvacátém století vydobyla ne jeden pokrok ve vyspělých státech. České potažmo evropské ženy si v dnešní době nemohou na rovnoprávnost stěžovat. I přesto se ještě občas nějaké feministické hnutí připomene s nějakým nedostatkem ve společnosti.

Jak jsou na tom ale ženy v zemích, kde by žádná feministická hnutí nevydržela jedinou minutu? V místech světa, kde ženy nemají ponětí o tom, že by se o nějaká práva mohla vůbec hlásit. V afrických státech, kde převládá tradice a místní zvyky před všeobecnými právy a zákony. V náboženstvím ovlivněných místech, kde je nadřazenost muže kázána prostřednictvím svatých textů.

Na tuto otázku jsem se pokusil odpovědět v této práci, ke které jsem poprvé uchopil myšlenku před rokem při sledování televizních novin. Byl v nich popisován otřesný případ hromadného znásilnění mladé ženy, jež byla téměř hodinu hromadně znásilňována a bita železnými tyčemi. Poté ji útočníci vyhodili z jedoucího autobusu, jehož řidič se ji vzápětí pokusil přejet. Závěr zprávy spočíval v tom, že dle místních zákonů a zvyků by násilníci neměli býti ani souzeni.

Tento otřesný případ ve mně zanechal spoustu otazníků na téma, jaké to v těchto zemích bylo s postavením žen dříve, jaké je to dnes a jaké jsou pro tyto ženy perspektivy do budoucna.

Cílem této práce je podat ucelený přehled o historii, přítomnosti a možném vývoji postavení žen a mužů v rozvojových zemích. Práce byla logicky rozčleněna na tři základní rozdělení světa, co se týče převahy rozvojových zemí. První částí je oblast světa ovlivněná náboženstvím, a to přesněji muslimským myšlením. Ve druhé části je popisován tradiční pohled na kmen a rodinu v Africe a v poslední části jsem popsal zbytek rozvojových zemí světa představující Latinskou Ameriku a státy Indonésie. Shrnutím těchto kapitol by pro čtenáře mělo být ucelení povědomí o situaci postavení žen v rozvojových zemích světa. Důraz je kladen na typické znaky jednotlivých kultur, které jsou od evropské civilizace rozdílné.

Dalším cílem bylo převést zjištěné poznatky do výuky na českých školách se zaměřením na genderovou problematiku. Pozvednout vědomí žáku o nastolené problematice, jelikož stále existuje mnoho nerovností, které plynou z tradičního genderového uspořádání

naší společnosti a které je potřeba neustále odstraňovat. A právě školství má vedle rodiny a médií zásadní vliv na utváření osobností a životních přesvědčení nejmladší generace.

Posun ve společenských vědách klade důraz na nové trendy v přístupech k problematice žen. Touto problematikou se zabývá řada disciplín, které se věnují rovnostmi mezi pohlavími, rodinou, vzděláváním, pracovní sférou, prevencí negativních jevů, sociální inkluzí až po volnočasové aktivity. Významné místo náleží v rámci edukačního procesu i výchově v rodině a ve škole a také osvětě.

1. Základní pojmy této práce:

Gender:

Slovo gender se používá k označení kulturně vytvořených rozdílů mezi muži a ženami. Pojem se začal užívat ve společenských vědách v druhé polovině 20. století v rámci feministického paradigmatu.

Jinými slovy lze také říci, že gender je kulturně-sociální koncept, který vyjadřuje představu, že lidské bytosti lze dělit na dvě skupiny - ženy a muže, jež jsou definovány protikladně a hierarchicky, přičemž jim jsou přisuzovány odlišné charakteristiky, schopnosti a další sociální atributy, které v našem kulturním pojetí vesměs zvýhodňují muže.¹

Genderová socializace:

Socializace je proces, v němž se jedinec učí společenským normám a hodnotám. V genderové rovině to znamená, že se chlapci učí být chlapci a dívky se učí být dívkami. Učení se genderu probíhá zejména v dětství na základě genderově podmíněných očekávání rodičů a blízkého okolí. V důsledku strategie „pokus-omyl“ se dítě učí, co je pro něj jako pro chlapce či dívku „vhodné“ – které hračky, oblečení, aktivity, chování mu jsou na základě jeho pohlaví „přiděleny“. Tyto tlaky okolí jsou velice silné, což je patrné zejména u chlapců, kterým jsou např. zpravidla přidělovány striktně chlapecké hračky na rozdíl od dívek, jimž je dovoleno hrát si i s autíčky či vojáčky, tedy hračkami přidělenými chlapcům. V tomto procesu není dítě pouze pasivním subjektem, ale přímo se účastní a učí se osobou. Svému genderu se neučíme pouze v dětství, ale v celém průběhu života.

Rozvojové země:

Pojem „rozvojová země“ představuje částečně nepřesný překlad anglického termínu „developing countries“, jehož ekvivalentem by byly spíše „rozvíjející se země“. Jedná se o označení ekonomik, kterým se v 50. a 60. letech minulého století říkalo „backward countries“, tedy „zaostalé země“, „less developed countries“ „méně rozvinuté země“. Vesměs

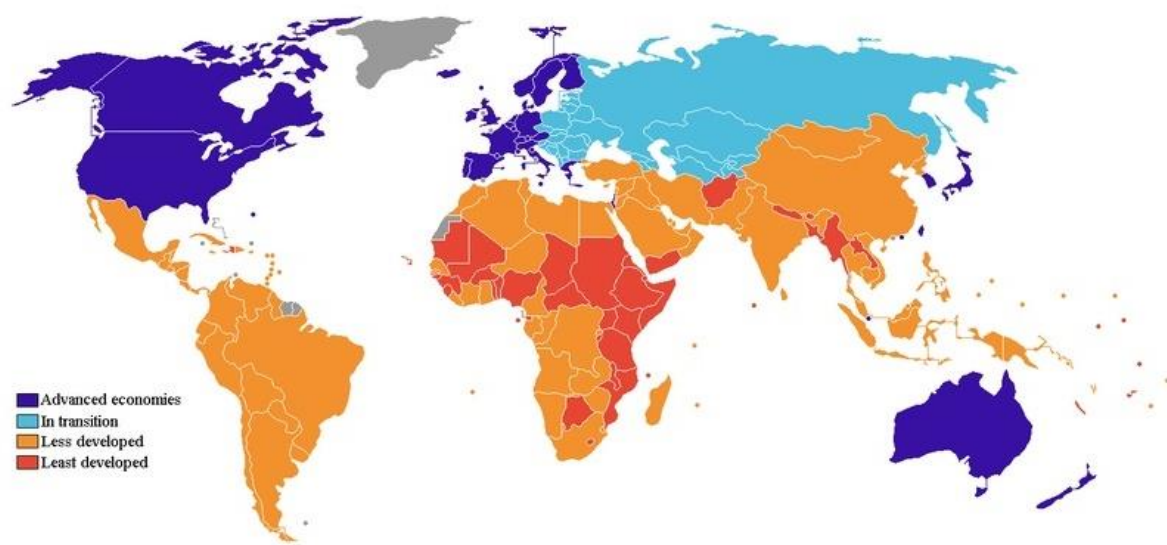
¹ SMETÁČKOVÁ, Irena. PŘÍRUČKA PRO GENDEROVĚ CITLIVÉ VEDENÍ ŠKOL. In: *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, 2007. ISBN 9788087110010.

se jednalo o klasifikaci nově vzniklých suverénních státních celků, která byla později v rámci bipolárního rozdělení světa během studené války nahrazena termínem Třetí svět.²

Definice rozvojových zemí:

Rozvojový svět představuje značně heterogenní celek, což je příčinou poměrně obtížného formulování univerzální definice rozvojových zemí. Elegantní a jednoduché řešení této otázky našla Světová obchodní organizace (WTO), která mezi rozvojové ekonomiky řadí všechny země, jež se samy za rozvojové považují.³

Mapa zobrazující rozvojové země celého světa:



Mapa rozvojových zemí



<http://ekolist.cz/cz/fotobanka/grafika/mapy/afrika-mapy>

² PŮLPÁN, K.: *Několik poznámek k ekonomice tzv. rozvojových zemí*. [online], Dostupné z <<http://ies.webz.cz/dokumenty/pulpan/RZ.doc>>.

³ Who are the developing countries in the WTO?. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/d1who_e.htm.

2. Teorie genderu

Sociální svět konstruuje tělo jako sexualizovanou skutečnost a jako nositele sexualizujících principů vidění a dělení. Tento somatizovaný sociální program vnímání je aplikován na každou věc na světě a v první řadě na samotné tělo v jeho biologické realitě. Právě on vytváří rozdíl mezi biologickými pohlavími podle principů mytického pojetí světa, v němž panuje arbitrální vztah nadvlády mužů nad ženami. Tento vztah se spolu s rozdělením práce otiskuje do reality společenského řádu.

Biologický rozdíl mezi pohlavími, mezi mužským a ženským tělem, a hlavně anatomický rozdíl mezi pohlavními orgány, se tak může jevit jako přirozený důvod sociálního rozlišování mezi rody a zvláště pak rozdělování práce podle pohlaví.⁴

Mužská nadvláda má všechny podmínky, aby se mohla uplatnit. Všeobecně uznávaný primát mužů potvrzuje objektivita sociálních struktur i produkčních a reprodukčních aktivit založených jak v oblasti biologické, tak i sociální produkce a reprodukce na rozdělení práce podle pohlaví, jež zajišťuje muži tu lepší část.

Dělení podle pohlaví je obsaženo na jedné straně v rozdělování aktivit, s nimiž spojujeme myšlenku práce a v širším smyslu dělby práce týkající se uchování sociálního a symbolického kapitálu, kdy je monopol na všechny oficiální, veřejné, reprezentativní činnosti, v rovině darů žen. Zatímco výzev a vražd, v krajním případě války, je přisuzován mužům.

Ženy se pod vlivem socializace směřující k jejich ponížení a popření učí negativním ctnostem odříkání, rezignaci a mlčení, dominantní pohled však spoutává a poťouchle mění v oběti i muže. Stejně jako dispozice k poddanosti ani dispozice k osobování si a uplatňování nadvlády nejsou dány od přírody, ale vytvářejí se jedině dlouhou socializační prací, tj. jak jsme viděli, dlouhodobým aktivním diferencováním mezi pohlavími.

Faktory změny:

Hlavní změna spočívá nepochybně v tom, že se mužská nadvláda už neklade jako něco samozřejmého. Zásluhu na tom mají především kritické práce feministických hnutí. Zpochybnění samozřejmostí jde ruku v ruce s hlubokými změnami, k nimž došlo hlavně v postavení žen lépe sociálně situovaných. Mnohem více jich má přístup na střední a vysoké

⁴ BOURDIEU, Pierre a Miloslav PETRUSEK. *Nadvláda mužů*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000, 145 s. ISBN 80-718-4775-5.

školy a k placené práci. Přístup ženám ke vzdělání a tím i ekonomické nezávislosti je důležitým faktorem.

Dalším faktorem změny je nepochybně nárůst technických prostředků a spotřebních statků, které usnadňují domácí práce, vaření, praní, úklid.

Již podle antropoložky Tassadit **Yacine** začal gender v prvopočátku:

První muž potkal první ženu u studánky. Nabírala právě vodu, když k ní drze přistoupil a chtěl se napít. Ona však přišla první a měla také žízeň. Muž do ní nespokojeně strčil. Žena uklouzla a padla na zem. V tu chvíli spatřil muž její stehna a ta byla jiná než jeho. Ustrnul v úžasu. Žena, protřelejší než on, ho naučila mnoho věcí. Lehni si „řekla mu“ a já ti povím, k čemu tvé orgány slouží. Muž si lehl na zem, žena mu hladila penis, až byl dvakrát takový, a ulehla na něj. Muž pocítil velkou rozkoš. Chodil pak všude se ženou, aby to zopakovali, neboť žena uměla více než on. Jednoho dne muž řekl ženě, já tě chci také něco naučit. Polož se a já si lehnu na tebe. Žena lehla na zem a muž na ní. Pocítil stejnou rozkoš a řekl tedy ženě: U studánky jsi to ty (kdo vládne), v domě jsem to já. A protože pro muže vždycky platí to, co se řeklo naposled - Muži od té doby rádi ulehají na ženy. Prvními se stali oni a oni mají vládnout.⁵

⁵ BOURDIEU, Pierre a Miloslav PETRUSEK. *Nadvláda mužů*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000, 145 s. ISBN 80-718-4775-5.

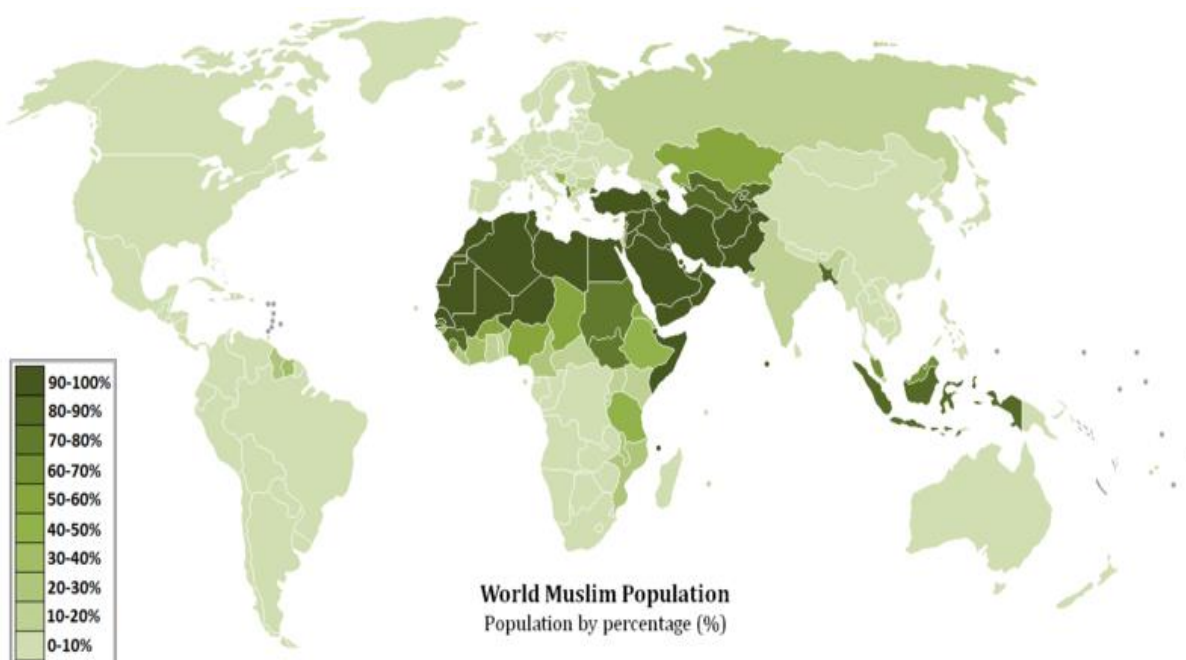
3. Islámský svět

Islámský nebo také Muslimský svět je oblast, jež je obývána muslimy či společenství států, kde si dominantní pozici náboženství udržuje Islám. Jedná se zhruba o jednu pětinu celosvětové populace (1,3 – 1,5 miliard obyvatel).

Tyto státy lze rozdělit na čistě Islámské – mezi tyto státy řadíme státy Arabského poloostrova, Afghánistán, Írán, Somálsko.

Dále státy, v nichž je Islám státní náboženství – mezi ně řadíme celou severní Afriku, Irák, Malajsie, Spojené arabské emiráty.

A sekulární⁶ státy: mezi ně řadíme státy střední Asie, střední Afriky, Indonésie, Turecko, Albánie.⁷



⁶ Sekularismus je základ státní ideologie.

⁷ Muslim world: Islamic world. [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Muslim_world?oldid=253188238.

3.1 Postavení žen v Islámu

Islámský pohled na postavení žen můžeme shrnout v následujícím verši ze Svatého Koránu: „*Pán jejich je vyslyšel: „Nedopustím věru, aby se ztratil skutek jediný, který kdokoliv z vás učiní, ať je to muž či žena, vždyť jeden k druhému patříte...“* (Korán 3:195)⁸

Islám byl zjeven v době, kdy mnoho lidí na celém světě popíralo ženskou bytost. Ženy v předislámské době byly považovány za věc vytvořenou pro ponížené služby mužům a byly vnímány nížeji než muži.

Islám vrátil ženám jejich práva, která jim byla odňata upadající společností. Došlo ke zrovnoprávnění mužů a žen. Zabíjení ženských novorozenců se stalo ilegální a ženám bylo uděleno právo dědictví, které dříve neměly. Mimo jiné ženy získaly právo na osobní majetek, vlastní peníze a bohatství (bez povinnosti vyživovat rodiny, tato povinnost náležela toliko mužům), právo nevstoupit do manželství bez svého souhlasu a ponechat si rodné jméno po svatbě. Islám dal rovněž ženám právo na rozvod, vzdělávání, hlasování. Ženy mají rovné postavení s muži, v mnoha ohledech mají i práv více.⁹

Při popisu toho, jaké má být postavení ženy v islámu vzhledem k tomu, jak je popisováno v koránu, si také musíme položit otázku: Dostává se muslimským ženám v dnešním islámském světě takového řádného zacházení, jaké jim zaručuje islám? Na odpověď musíme bohužel odpovědět ne. V následujících odstavcích se pokusím tuto odpověď rozvést, jako doklad toho, jaké postavení ženy skutečně mají.

3.1.1. Ne všichni muslimové jsou stejní

Tak jako křesťané, i muslimové se liší jeden od druhého. Existují například různé větve islámu. Podobně jako jsou křesťané rozděleni na katolíky, protestanty a mnoho dalších, jsou vyznavači islámu rozděleni například na šíity, sunnity, drúzy. Do náboženské horlivosti muslimce se promítne jeho věk, vliv jeho okolí, rodiny, vzdělání, země, ve které žije, a samozřejmě i doba, v níž žije.

⁸ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, *Korán*. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

⁹ WOMEN IN ISLAM. *Understanding Islam* [online]. 2009, s. 1 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.fanar.gov.qa/Understand/women.html>.

Muslimy můžeme rozdělit jednoduše podle stupňů jejich víry. Následující přehled slouží pouze pro pochopení toho, že ne všichni muži jednají se ženami stejně a opačně.

První stupeň (7%)

Nejméně zbožní muslimové bývají většinou mladí muži, kteří emigrovali z Blízkého východu na Západ (za Západ muslimové považují všechny nemuslimské země světa) za práci či žijící ve své zemi, avšak mimo svou rodinu na studiích ve velkých městech. Zde se jim nečekaně dostane svobody. Nejsou pod tlakem svého okolí, dohledem sousedů a celého malého města či čtvrti, kde se všichni znají.

Druhý stupeň (12%)

Tito muslimové chodí normálně oblečení, podobně jako kdokoli jiný, ženy se nezahalují a zkrátka ničím nepřipomínají onen klasický obrázek muslima, jehož představu nosíme v hlavě. Jediné, čím se muslimové na této úrovni „zbožnosti“ od nás liší, je to, že nejedí vepřové maso, neopíjejí se, i když někteří se alkoholu zcela nezříkají (například na dovolené), dodržují všechny islámské svátky a občas (párkrát za týden) se „na koberečku“ modlí. Většina z nich nemá sex před svatbou (hlavně kvůli tlaku společnosti), i když jinému fyzickému kontaktu se nevyhýbají.

Třetí stupeň (20%)

Modlí se častěji, alespoň jedenkrát denně. Samozřejmě nejedí vepřové maso, alkoholu se vyhýbají, nepěstují sexuální styky ani žádný jiný fyzický kontakt s opačným pohlavím před svatbou. Nebrání se však doteku - kupříkladu podání ruky mezi mužem a ženou nepovažují za hřích, ale za normální pozdrav současné moderní doby. Ženy nosí alespoň dlouhé rukávy a nohavice a někdy šátek. Do náboženství nemluví, nikoho nepřesvědčují, ale jsou schopni si s vámi na toto téma příjemně popovídat - a děje se tak ve velmi uvolněném a svobodném stylu.

Čtvrtý stupeň (35%)

Svádějí neustálý vnitřní boj mezi sebou samými a vytouženou, vysoce hodnocenou dokonalostí stanovenou v koránu. Modlí se pravidelně pětkrát denně, a pokud to jednou nestihnou, nechají si to pro sebe, nebo se to pokusí dohnat příští den jednou modlitbou navíc.

Vepřové maso, alkohol, sex a fyzický kontakt s opačným pohlavím před svatbou - to vše je pro ně naprosté tabu, pro většinu z nich i takové maso, které není halál (ze zvířete zabitého podříznutím). Navíc absolutně odmítají jakýkoli dotek mezi mužem a ženou, kteří nejsou příbuzensky spřízněni - před svatbou i po ní, což zahrnuje i obyčejné podání ruky. Ženy se zahalují od hlavy až k patě, některé nosí obličejové roušky, které však spíše než náboženský motiv mají osobní význam - žena nebo její manžel se cítí pohodlněji. Muži by nikdy nešli na veřejnost v šortkách a zřejmě ani v krátkém rukávu a jako úplně nevhodnější oblečení jim připadá tradiční dišhdašh - dlouhá košile sahající až ke kotníkům. Životním cílem bývá sňatek a rodina

Pátý stupeň (25%)

Kromě vepřového masa se nedotknou ani takového, které nebylo získáno „čistým“ způsobem halál podle koránu (podříznutí a zbavení veškeré krve, což prý zaručí zvířeti důstojné umírání „ve spánku“). Ženy nosí dlouhé khemary s obličejovou rouškou a rukavice zakrývající ruce až ke konečkům prstů nebo šátek mendíl uvázaný tak, aby zakrýval ňadra. Činí tak nikoli pro své pohodlí, ale proto, že věří, že takto by měla vypadat počestná žena — měla by zcela zakrýt jakoukoli známku své krásy. Islám je pro ně vším, stejně jako pravidelná modlitba a naprosté respektování všeho, co stojí v koránu.

Šestý stupeň (1 %)

Jsou to extremisté. Běžný člověk se s nimi nikdy neseťká. Tito lidé si vykládají korán podle své lidské povahy a z ní vycházejí. Jsou to bohužel právě ti, o kterých svět slýchává nejčastěji, neboť používají korán ke své vlastní „slávě“ a zviditelňování se. Používají k tomu ale jen jednu jeho část určenou původně jen pro extrémní situace - džihád neboli svátou válku.

3.1.2. Rozdílné postavení žen pohledem muslimů v dnešní době

Kvůli výše vypsáním rozdílům mezi muslimskými společnostmi nelze tuto problematiku probírat příliš obecně. Pokusím se tedy rozlišit a popsat určité obecné trendy. Takřka všechny islámské společnosti se v nějakém ohledu odklonily od ideálů islámu, co se postavení žen týká. Tento odklon byl téměř vždy orientovaný jedním ze dvou zcela opačných směrů. První směr je konzervativnější, restriktivnější a více orientovaný na tradici, zatímco druhý je liberálnější a orientovaný na Západní svět a jeho kulturu.

Ta část společnosti, jež se odchýlila více orientovaným směrem, jedná se ženami podle zvyků a tradic zděděných po svých předcích. Tyto tradice obvykle upírají ženám mnohá práva daná Islámem. Kromě toho se se ženami jedná podle standardů, které se velmi liší od standardů uplatňovaných vůči mužům. Tato diskriminace je zřejmá a proniká do života jakékoli ženy. Při narození je žena většinou uvítána s menší radostí než chlapec. Je daleko méně pravděpodobné, že půjde do školy. Může se stát, že jí bude odepřen podíl na rodinném dědictví. Na rozdíl od narozených synů jsou dívky pod neustálým mravním dohledem, zatímco nemravné činy chlapců jsou tolerovány. V krajních případech může být dokonce zabita za to, co mužští členové její rodiny obvykle dělají a chlubí se tím. Má tradičně velmi malé slovo v rodinných záležitostech nebo zájmech komunity. Zpravidla nemívá úplnou kontrolu nad svým majetkem a svatebními dary. Snem takových žen nakonec bývá, aby jako matka porodila chlapce a tím dosáhla vyššího postavení ve své sociální komunitě.¹⁰

Na druhé straně jsou muslimské společnosti, které si převzali mnohé ze západní kultury a jejího způsobu života. Tyto společnosti obvykle imitují cokoli, co se k nim dostane ze Západu. V těchto společnostech je nejvyšším zájmem v životě typické „moderní“ ženy vylepšování její fyzické krásy. Proto je často posedlá tvarem svého těla, velikostí a váhou. Má tendenci starat se více o své tělo než o svou mysl a více o své půvaby než o svůj intelekt. Její schopnost okouzlit, být přitažlivá a vzrušující je ve společnosti více ceněna než její úspěchy ve vzdělání, intelektuální aktivity a práce.¹¹

3.1.3. Ekonomické aspekty ženy v islámu

Právo vlastnit soukromý majetek:

Islámské právo uznává plné právo žen na vlastnictví před sňatkem i po něm. Ženy mohou nakupovat, prodávat nebo pronajímat buď část majetku, nebo majetek celý dle svého přání. Z tohoto důvodu si muslimské ženy mohou ponechat (a tradičně skutečně ponechávají) svá dívčí jména i po sňatku jako odkaz svých práv nezávislého vlastnictví coby legální entity.

¹⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002, 197 s. Moderní dějiny. ISBN 80-702-1540-2.

¹¹ ‘ABD AL-‘AZÍM. Postavení žen v dnešním muslimském světě. s. 3.

Dědické právo:

Skutečnost, že ženy nejsou mužům finančními partnery ve výživě rodiny, jsou v Koránu vyváženy dědickým právem, které určuje mužům dvojnásobný podíl na dědictví. Muži sice dědí více, ale nakonec jsou to právě oni, kdo je odpovědný za veškeré své ženské příbuzenstvo: jsou to ženy, dcery, matky a sestry. Ženy dědí sice méně, ale získávají svůj podíl pro investice a zabezpečení bez povinnosti utrácet cokoli z toho dokonce i na svoji vlastní obživu (jídlo, oblečení, ubytování, léky atd.). Zde je potřeba uvést, že dříve před islámem byly samotné ženy předmětem dědictví.¹² V některých západních zemích donedávna připadl celý majetek nejstaršímu synovi. V Koránu je však specificky určeno podílíctví jak pro muže, tak pro ženy po jejich zesnulých rodičích nebo blízkých příbuzných. V Koránu je napsáno:

*“Mužům náleží podíl z toho, co zůstavili rodiče a blízcí příbuzní, a ženám náleží podíl z toho, co zůstavili rodiče a blízcí příbuzní – ať již je toho málo nebo mnoho – jako podíl určený.”*¹³

Finanční zabezpečení:

Finanční zabezpečení žen je zajištěno. Ženám jsou připsány manželské dary bez nějakého omezení a možnosti uchovávat současné či budoucí majetky a příjmy pro vlastní zabezpečení i po sňatku. Od žádné vdané ženy se nepožaduje, aby utrácela jakoukoli část svého majetku nebo příjmu na domácnost. Ženě je připsána i plná finanční podpora v průběhu manželství a „čekacího období“ (iddah) v případě rozvodu nebo při ovdovění. Někteří juristé požadují dodatečně ještě roční podporu pro ženy rozvedené a vdovy (nebo než se provdají, pokud se tak stane dříve, než uplyne jeden rok). Ženě, která otěhotní během manželství, je náležitě připsána výživa dítěte jeho otcem. Obecně je každé muslimské ženě zaručena podpora ve všech fázích života, jako dceři, manželce, matce nebo i jako sestře.

Zaměstnání:

S veškerým ohledem na právo ženy hledat si zaměstnání, je potřeba nejdříve uvést, že islám považuje úlohu ženy ve společnosti jako matky a manželky za nejposvátnější. Ani služby ani chůvy nezastanou roli matky tak, jako vychovatelky přímého, bez komplexů a pečlivě vychovávaného dítěte. Taková vznešená a zásadní role, která ve velkém tvaruje

¹² HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, *Korán*. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

¹³ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, *Korán*. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

budoucnost národů, nemůže a neměla by být považována za nečinnost a lenost. Přesto v islámu neexistuje žádný výnos, který by ženám zakazoval vstupovat do zaměstnání, kdykoli je to nutné, zejména v pozicích, které nejlépe sedí její přirozenosti a kde ji společnost potřebuje nejvíce. Příklady takových profesí jsou ošetrovatelství, vzdělávání a výchova (hlavně dětí), medicína a sociální a charitativní práce.¹⁴

3.1.4. Sociální aspekt ženy v islámu

Rodiče jsou povinni podporovat a být laskaví ke svým dcerám. Zásadním aspektem vychovávání dcer, který ovlivňuje jejich budoucnost, je vzdělání. To není jen právo, ale povinnost pro muže i ženy. Manželství je v islámu založeno na vzájemném pokoji, lásce a soucitu, ne pouze na uspokojení lidských sexuálních potřeb. Žena má právo přijmout nebo odmítnout nabídku k sňatku. Podle islámského práva nemůže být žena nucena si vzít kohokoli, s kým nesouhlasí. Manžel je odpovědný za výživu, ochranu ale i celkové vedení rodiny v rámci vzájemné porady a laskavosti dle Koránu. Vzájemnost a doplňování se manžela a manželky neznámá, že jeden nebo druhý jsou podřízeni druhé straně. Korán povzbuzuje manžely, aby byli laskaví a ohleduplní ke svým manželkám, i když ztratí jeho přízeň nebo mezi nimi vyvstane jakákoliv nechuť. Když povstane manželský spor, Korán radí dvojicím vyřešit věc v soukromí a v duchu spravedlnosti a poctivosti. Korán načrtává a osvětluje kroky a moudrý přístup pro manžela a manželku, aby manželský konflikt vyřešili trvale. V případě, že nejsou schopni spor uspokojivě řešit, Korán předepisuje vyjednávání mezi stranami skrze rodinnou intervenci v zastoupení obou manželů. Co se týče pozice matky jako ženy, pak Korán pozvedá laskavost k rodičům a zejména matkám na druhé místo po uctívání Boha.

Podle tradice Proroka Muhammada jsou: „ženy šaqa`iq (polovina, sestrou z dvojčat) mužů“. Toto rčení je hodně důmyslným prohlášením, které se přímo vztahuje k otázce rovnosti mezi mužem a ženou. Když adoptujeme první význam arabského slova šaqa`iq, „polovina dvojčat“, pak to znamená, že muž se rovná polovině ženy a žena polovině muže. Pokud přijmeme druhý význam „sestry“, znamená to totéž.

Postavení, jakého dosáhli nemuslimské ženy v současné době, nebylo dosaženo z laskavosti jejich mužů ani díky přirozenému pokroku. Naopak bylo toho dosaženo po dlouhém a bolestivém zápasu a obětech ze strany žen a pouze v té době, kdy společnost potřebovala jejich příspěvek a práci, zejména v průběhu obou světových válek a kvůli

¹⁴ MALAEKAH, Mostafa. Žena v islámu. 2009. Dostupné z: <http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/prava-zen/zena-v-islamu.html>.

průmyslové revoluci a zavádění technologických změn do procesu výroby. Zatímco v islámu byl takový soucitný a důstojný statut vyhlášen, ani kvůli prostředí v sedmém století, ani pod hrozbou a nátlakem žen a jejich organizací, ale spíše kvůli jeho skutečné pravdivosti.¹⁵

3.2 Polygamie v muslimských zemích

Již v Koránu je psáno:

„...berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři, avšak bojíte-li se, že nebudete spravedlivý, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládnu pravice vaše (tj. otrokyně, konkubíny)...“¹⁶

Svobodný muž se dle Islámu může oženit s jednou, ale až čtyřmi ženami. Co se týče otroků, tak „pouze“ se dvěma. Navíc dle tradic oženit se je podle hadíthů mnohem žádanější a záslušnější než zůstat svobodný. Polygamní sňatky jsou vázány nutnou podmínkou, že muž je schopen a ochoten všechny své ženy přiměřeně svému stavu uživit a že se ke všem bude chovat stejně spravedlivě. I v těchto případech je myšleno na podmínky, kdy ke sňatku dojít nemůže. To jsou zejména případy příbuznosti. Spravedlivostí je myšleno, aby se muž choval k ženám stejným způsobem ve všech ohledech. Zejména pokud jde o podmínky ubytování, darů, či vlastní náklonnosti. Podle staré tradice Šarí'ca je předpokládáno, že muž se věnuje každé z manželek stejný počet dnů i nocí.

V Koránu se připouští, že muž pravděpodobně nebude schopen se chovat ke všem svým manželkám stejně, a říká mu, že pokud by tak neměl činit, měl by si raději vzít pouze jedinou ženu. Proto někteří muslimové prohlašují a přesvědčují ostatní, že Korán ve skutečnosti polygamií zakazuje. Většina běžných učenců, kteří nezacházejí tak daleko, upozorňuje, že Korán pouze omezuje počet žen na čtyři, čímž staví lidskou sebekázeň nad běžný zvyk. Tím dokazují to, že předtím než Mohamed obdržel Korán, mívali muži v Arabském světě někdy i stovky žen. A jen díky Islámu se zavedla zdravá zdrženlivost a tím i se pozvedlo postavení žen.¹⁷

V této kapitole se nelze ubránit srovnání s křesťanstvím, ve kterém podle muslimů není mnohoženství zakázáno, a proto křesťané nemohou pokládat tento zvyk za nemorální.

¹⁵ MALAEKAH, Mostafa. Žena v islámu. 2009. Dostupné z: <http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/prava-zen/zena-v-islamu.html>.

¹⁶ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, Korán. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

¹⁷ SPENCER, Robert. *Islám bez závoje*. Vyd. 1. Překlad Petr Buksa. V Praze: Triton, 2006. ISBN 80-725-4761-5.

Obhájci polygamie přesvědčují oponenty, že je to lepší a soucitnější volba než monogamie. Do popředí je dáována rozdílnost mezi muži a ženami, kdy muž ze své přirozenosti touží po mnoha ženách, zatímco ženy touží pouze po jediném muži. Z tohoto důvodu je islám realističtější než křesťanství, protože k těmto slovům přihlíží. Muslimští apologeti také zdůrazňují, že polygamie na rozdíl od monogamie je poctivá a upřímná, zatímco evropský a americký pohled na monogamii, kde se velmi často kombinuje pohlavní i osobní styk ve vedlejším vztahu s milenkou, což vede ve vztahu k falešnému, pokryteckému chování. S touto myšlenkou i já z evropského pohledu musím souhlasit, a tím nepropaguji v žádném případě polygamii na českém území, jen na fakt, který je nezpochybnitelný.

I v muslimských zemích je svatba v podstatě smluvním závazkem, ve kterém má žena právo dožadovat se monogamního svazku. Většina muslimských žen se však tohoto práva vzdá vzhledem k tradici, zvykům v rodině, či společenským názorům ve vesnici, či klanu.¹⁸

Na tomto místě bych vzhledem k rovnoprávnosti a postavení mužů a žen rád zdůraznil, že pokud by se stal opačný případ a žena měla styk s někým jiným, než je jejím smluvním manželem, byla by potrestána za cizoložství. Tento trest je v různých zemích jiný. V nejhorších případech se jedná i o tresty končící smrtí ženy.

Mnohoženství nás nutí vnímat ženy jen jako nějaké zboží, což je pohled, který v islámu převládá a také vždy převládal. A islám proti tomu ženám neposkytuje žádnou ochranu. Žádné jiné celosvětové náboženství dnes polygamní svazky nepraktikuje. Každý bere své náboženství jako učení vyšší morálky, kde je představa manželství vnímána jako jedinečný boží svazek, který nelze zlomit.¹⁹

3.2.1. Polygamie v dnešní době

V současnosti byla možnost polygamie zrušena zákonem v Turecku za kemalistické revoluce v roce 1926. V Tunisku byla zrušena také zákonem po vyhlášení nezávislosti roku 1956. Ke stejnému právnímu kroku se rozhodli také v Jemenu po spojení jeho severní a jižní části v roce 1990. Polygamie v dnešní době již také není povolena v zemích bývalých sovětských republik ve Střední Asii a na Balkánském poloostrově. Co se týče srovnání s evropskými zeměmi, tak v žádné z nich není polygamie právně povolena, což je příčinou rozporu velmi značné skupiny přistěhovalců muslimského původu v těchto státech. Po válce

¹⁸ MÜLLER, Zdeněk. *Islám: historie a současnost: [náboženství, civilizace, společnost, ideologie, moderní svět a modernizace, islamismus]*. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0534-2.

¹⁹ SPENCER, Robert. *Islám bez závoje*. Vyd. 1. Překlad Petr Buksa. V Praze: Triton, 2006. ISBN 80-725-4761-5.

v Bosně a Hercegovině mezi lety 1992 až 1995, v níž zahynula řada mužů, se v této zemi ozvaly návrhy umožnit polygamií, aby se vyrovnal počet mužů a žen, nicméně tyto pokusy byly neúspěšné. Na podobný problém poukazují státy Střední Asie, kde se po občanských válkách poukazuje na zoufalou demografickou situaci. Nejvíce zasažený stát je Tádžikistán, kde je nyní velký přebytek žen. Podobně je na tom i Kyrgyzstán.²⁰

3.3 Nadřazenost muslimských mužů

Čistě pohledem Koránu se o ženách říká: jsou podřízeny mužům, a že pokud jsou manželky neposlušné, manželé mají právo je trestat (4:32). Ale tím potrestání pro ženu nekončí, jelikož po její smrti se dostane do pekla (66:10). Korán zdůrazňuje nadřazenost mužů i tím, že utvrzuje jejich převahu nad ženami (2:228). Nejenom že ženám je upíráno plné právo dědit (4:11-12), ale také je vnímá jako méněcenné a nařizuje, aby svědectví žen nebylo u soudů bráno v potaz, pokud není doprovázeno svědectvím muže (2:282). To má za důsledek dnes velmi probírané téma, že pokud byla žena znásilněna, pak nemůže obvinít toho, kdo ji znásilnil, pokud nemá mužského svědka.²¹ Tato problematika má dnes v muslimských zemích největší pobouření a nepochopení od západního světa.

Pokud se pokusíme rozebrat Korán podrobněji, zjistíme, že se dá vykládat v různých směrech rozdílnými způsoby. Pokud vezmeme text o trestech:

„A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je!“²²

Dá se vyjádřit dvěma způsoby. Zejména západní svět je znepokojen představou, že Alláh říká manželům, aby bili své ženy. V západní publicistice tak často uváděné bití žen, je muslimskými věřícími vysvětlováno jako souhlas s mírným trestem, který může být pro stabilitu rodiny účinnější než dlouhé hádky.

I v dnešní době obsahuje islámské právo pokyny, jak trestat neposlušné ženy:

„Pokud se ona dopustí vzpurnosti, on se vyhne spaní s ní beze slov, a může ji udeřit, avšak ne tak, aby jí ublížil, to znamená, že jí nesmí zlomit kosti, poranit ji ani způsobit krvácení.“²³

²⁰ KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4.

²¹ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, *Korán*. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

²² HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, *Korán*. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

Nejvhodnějším trestem se doporučuje ústní pokárání ženy následované obdobím sexuální abstinence. Není ovšem vyloučeno ani bití, pokud jsou dodržena přísná pravidla. Muž by ale nikdy neměl udeřit ženu ve stavu velkého nebo náhlého hněvu.²⁴

Ať už muslimové obhajují tyto nařízení a písmo svaté tak, že musí být mírné, ospravedlňující, musíme zde vzít v potaz jednu základní věc. Bití žen by nemělo být povoleno za žádných okolností a v žádném případě, přestože při něm nedojde k polámání kostí a nezanechává jizvy ani k žádné podobné újmě na zdraví. I kdyby nezpůsobovalo vyloženě fyzickou bolest, tak stále to vypovídá o vztahu mezi někým nadřazeným a někým podřazeným, nikoliv o svatém spojení sobě rovných. Ještě důležitější je to, že „mírnější poplácání“ je subjektivní záležitost. Co se jednomu jeví jako poplácání, může pro druhého představovat brutální bití.²⁵

Nadřazeností muže se nemusí projevovat pouze bitím ženy. V mnoha náboženských textech lze dohledat i následující: „*Muž je zavázán živit svou ženu pouze tehdy, když se mu dává nebo nabízí, což znamená, že mu dovoluje plný požitok ze své osoby a neodmítá sex v jakoukoliv denní či noční dobu.*“²⁶

Nikde není ani zmínka o důvodech, které může žena mít pro odmítnutí sexu. Při nastudování těchto tradic se nelze divit, že se nám muslimští muži jeví s takovou předpojatostí, s jakou se nám jeví. Jejich zacházení a chování k ženám je často doprovázeno podezíravostí, výsměchem či pohrdáním. Muslimské ženy, jejichž manželé dodržují muslimské zákony doslova, musí mít dokonce povolení k tomu, aby mohly vyjít z domu.

3.4 Vraždy ze cti

Vražda ze cti je vraždou, která vždy končí smrtí ženy, jež se provinila tím, že „pošpinila čest rodiny“. Tyto většinou předem naplánované vraždy, někdy ovšem i vraždy z afektu, vykonávají nejčastěji vlastní příbuzní oběti, nejčastěji potom otec nebo manžel. Pachatelé nebývají obžalováni. Vražda ze cti je totiž v muslimské společnosti brána jako „soukromá záležitost“.

²³ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, Korán. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

²⁴ SPENCER, Robert. *Islám bez závoje*. Vyd. 1. Překlad Petr Buksa. V Praze: Triton, 2006. ISBN 80-725-4761-5.

²⁵ SPENCER, Robert. *Islám bez závoje*. Vyd. 1. Překlad Petr Buksa. s.91 V Praze: Triton, 2006. ISBN 80-725-4761-5.

²⁶ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, Korán. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

Human Rights Watch definuje „vraždu ze cti“ následovně: Zločiny ze cti jsou aktem násilí, obvykle vraždy, spáchané mužským členem rodiny na ženském členu rodiny, který čest rodiny pošpinil. Žena je svojí rodinou „potrestána“ z různých důvodů, například: odmítnutím vstoupit do rodinou dohodnutého manželství, nebo tím, že se stane obětí sexuálního útoku, chce se rozvést nebo spáchá cizoložství. Pouhý pocit, že se žena chová tak, že by mohla rodinou čest pošpinit, je dostatečným důvodem pro útok na ni.²⁷

Vraždy ze cti jsou velmi často ospravedlňovány tak, že napomáhají udržovat náboženské a kulturní zvyky. Nicméně právě ty většinou zabíjení zakazují a odsuzují jako morálně i eticky špatné.

Poměrně novým fenoménem se stále častěji stává sebevražda ze cti. Rodina ženu nutí, nebo ji přikáže spáchat sebevraždu, aby se oni sami vyhnuli trestu za zabití. Většinou se jedná o upálení dle starých tradic. Tento akt se dá nazvat maskovanou vraždou za oponou sebevraždy, či nehody.

Tyto vraždy jsou vztahovány spíše k starým tradicím dané země. Nejedná se a ani nelze dohledat žádnou oporu v Koránu ani Sunně (soubor výroků a činů Mohameda od té doby, kdy se ve 40 letech stal prorokem). Jen velmi vzdáleně je tato praktika podobná zvyku zabíjet prvorozené dcery v zájmu ochrany rodinné cti. Tento zvyk je však v Koránu považován za vraždu, tudíž je výslovně zakázán.

Stejně jako na ostatní zmíněné části muslimských zvyků, tak i na vraždy ze cti se v arabských společnostech, státech a vesnicích názory různí. Někteří je považují za své tradiční i náboženské právo, navzdory tomu v nejlidnatější muslimské zemi Indonésii jsou vraždy ze cti v podstatě neznámým pojmem.

Mezi země jejichž právo povoluje muži zabít ženského příbuzného po předchozím promyšlení, stejně jako z vášně, po spáchání cizoložství patří Jordánsko a Sýrie. Mezi státy povolující manželovi zabít pouze svoji ženu patří: Maroko a Haiti. V Brazílii a Kolumbii byly podobné zákony odstraněny. Mezi země, kde nejsou vraždy ze cti povoleny, ale často k nim dochází, patří Turecko a Pákistán.²⁸

²⁷ Arabia czech: Vraždy ze cti (online), datum publikování 15. 3. 2007. Dostupný z WWW: <http://www.arabia.pl/czech/content/view/307/10>.

²⁸ Arabia czech: Vraždy ze cti (online), datum publikování 15. 3. 2007. Dostupný z WWW: <http://www.arabia.pl/czech/content/view/307/10>.

3.5 Hidžáb

„Muslimkou se nestává ta, která se zahalí, ale ta, jejíž srdce je naplněno upřímnou vírou v Jediného Stvořitele bez přidružení. Zahalení je důkazem zbožnosti, poslušnosti BOHU a respektování Božích zákonů.“²⁹

Uvidíte-li zahalené ženy, vězte, že praktikují hidžab. Slovo hidžab pochází ze slovesa hadžaba, jež znamená ukrýt před zraky. Co ukrývat a jak ukrývat je v Koránu řečeno velmi vágně: Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy (33:59). Všechny tak rozmanitě zahalené ženy, se kterými se můžete na cestách islámskými zeměmi potkat se chovají podle Koránu, i když v jejich oblečení je diametrální rozdíl.

Nejliberálnější se zdají býti ženy a jejich postavení v Malajsii. Na severu jich bývá mnoho zahalených v tenkém bílém plášti (na rozdíl od černé v Íránu), ve velkých městech však není výjimkou vidět krásné mladé dívky v kalhotách, krátkých rukávech a jen šátkem přes hlavu. Zkrátka nebýt šátků, vůbec by nešlo poznat, že jde o muslimky.

Hidžáb, neboli závoj přes obličej, si dnes spojujeme především s islámským náboženstvím, který považujeme v Evropě za něco barbarského. Ale tento zvyk existoval i v Evropě a dodnes se z těch dob zachoval zvyk závoje u nevěst.

Zakrytí žen závojem znamenalo už od nejstarších dob výsadu. Závoj představoval symboliku toho, že se jedná o počestnou a poctivou ženu. Jedna z vůbec prvních zmínek o závojích přichází ze 13. století př. n. l., kdy asyrský právní text zakazuje, aby prostitutky nosily závoje. Také v kolébce evropské civilizace, Athénách, byly závoje známé. Respektované ženy vždy musely v tomto městě chodit na veřejnosti zahaleny, jinak budily pohoršení mezi muži a podezření z toho, že se živí nějakou podezřelou činností. Bez závoje chodily většinou pouze prostitutky, proto se žena bez závoje v antice často s nevěstkou zaměňovala, což si žádná vzorně vycpaná žena nepřála.

Poměrně drsná tradice zahalování prý zřejmě existovala i mezi starověkými židovskými kmeny. Dle historiků se tvrdí, že nezahalené židovské ženy byly přísně trestány. Příklad toho

²⁹ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, Korán. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

případu byl takový, že manžel se s nezahalenou ženou mohl rozvést, aniž by od něj získala jakýkoliv důchod. U židovských kmenů byla ve starověku zahalovací praxe mnohem represivnější než u dnešního islámu.

Zatímco na zákaz dupání se už dnes zapomělo, nutnost zahalování v islámu už zůstala. Různé islámské společnosti, státy a náboženské podskupiny ovšem používají různé stupně zakrytí. Tak často používaným slovem hidžáb se nazývá spíše onen cudný styl oblékání, než konkrétní styl oblečení. Ten se liší zem od země jak stylem, tak stupněm zahalení ženy.

Před 40 roky nosilo závoje jen několik procent muslimek. Tato tradice se považovala spíše za zastaralou až archaickou. Stačilo jen pár desetiletí a dnes se hidžáb stal symbolem toho „být správnou muslimkou“. Rychlost šíření závoje překvapila nejen Evropany, ale i samotné muslimy. Dříve nábožensky tolerantní země jako Egypt nebo Turecko jsou dnes plné zahalených žen. Není to však jen tlak mužů, co ženy nutí k tomu, aby skrývaly svá těla. Velmi často to vychází přímo z nich.³⁰

K vyvážení této práce bych se rád pozastavil i nad povinnostmi odívání mužů. Co se toho týče, existuje několik základních pravidel, která se opírají v Koránu.

1. Ochrana intimních partií a přihrývání nahoty. V Koránu je psáno: *Uspějí ti věřící, kteří pohlaví svá ochraňují.* To lze sice chápat pro obě pohlaví, nicméně verš: *„Řekni věřícím, aby cudně klopili zrak a střežili svá pohlaví - a to je pro ně čistší, vždyť Bůh dobře je zpraven o všem, co konají.“*³¹ Hovoří výhradně k mužům, neboť po něm následuje jiný verš: *A řekni věřícím ženám...* Podle Koránu je *awra* (nahota) muže definována jako „prostor mezi pupkem a koleny“. Všechny nejvýznačnější skupiny zabývající se rozbořem Koránu se shodly na tom, že se myslí „včetně kolen“. Tedy předpisový šarí'atský oděv musí zakrývat tyto partie, nesmí je těsně obtahovat a nesmí být průsvitný.
2. Mužům je zakázáno oblékat si to, co je považováno za ženský oděv a naopak, v prvcích, barvě, celkovém dojmu střihu atd.
3. Je zakázáno nosit oděv, či prvky oděvu výlučně charakteristické pro nemuslimské obyvatelstvo, v prvcích, barvě, celkovém dojmu, střihu atd. Tento příkaz je časově a místně proměnlivý, s povšechnou platností. Například sako je dnes již vnímáno jako společenský oděv obecně, bez rozdílu, že by bylo specifické pro západní

³⁰ KARLÍK, Tomáš. Dějiny zahalování: Proč nádherné muslimky skrývají tváře?. 2011. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/detail/dejiny-zahalovani-proc-nadherne-muslimky-skrývaji-tvare-3346>.

³¹ HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, Korán. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.

země, které jsou převážně nemuslimské. Proto již je společné jak nemuslimům, tak i muslimům, tedy zákaz se na něj již nevztahuje. To však nelze říci o např. křesťanském křížku na krk.

4. Je zakázáno mužům obléci hedvábí a nosit zlaté šperky. Zákaz se též vztahuje na lůžkoviny z hedvábí a zlaté nádoby.
5. Oděv (plášť, kalhoty ...) nesmí přesahovat kotníky, neboť je psáno, že „Vše, co z pláště přesáhne kotníky, je v ohni.“
6. Je vřele doporučováno nosit košili. Také je zavrženíhodné modlit se s holými rameny.
7. Je doporučeno odívat se skromně, nikoli přepychově.
8. Je doporučováno několika slabšími podáními, aby oděv byl bílý (bílá je nejčistší). Je zaznamenáno, že Posel, mír a požehnání s ním, nosil pokrývku hlavy, turban, čepku, pláště různých druhů a barev, stříhů i výroby.³²

3.5.1 Druhy zahalení muslimských žen

Někde je zahalování žen nařízeno zákonem (Írán), jinde je to prostě jen „nepovinná“ kulturní zvyklost (Pákistán) nebo dokonce jen móda, která se dnes vrací a pro kterou se ženy rozhodují dobrovolně (Turecko).

Burka:



Burka se nosí hlavně v Afghánistánu, Pákistánu, Bangladéši a Spojených arabských emirátech. Nosí se přes běžný denní oděv. Jde o plášť zakrývající celé tělo i hlavu. Přes oči je síťka. Burky jsou obvykle šedé nebo světle modré. Žena burku svléká až doma, kdy je mimo

³² ENES, Ebu. ODÍVÁNÍ MUŽŮ: Islám-bez závoje. [online]. 2009 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://unveiled.blog.cz/0904/odivani-muzu>.

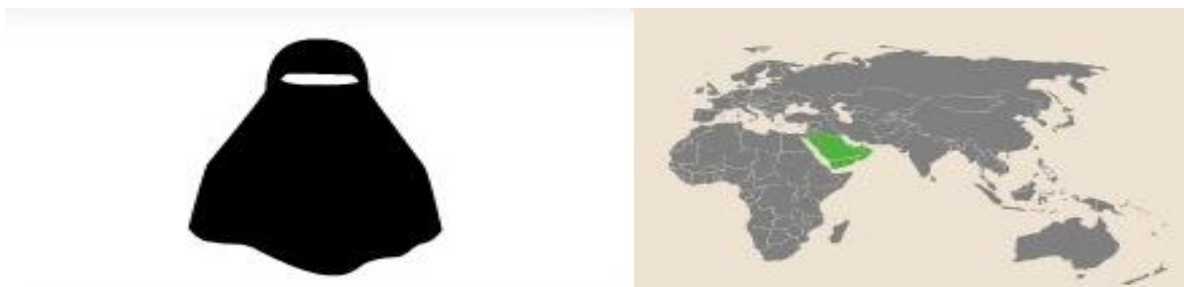
dosah pohledů mužů, kteří nejsou členy její rodiny. Některé země považují burku za minimum toho, co je pro ženy patřičné nosit na veřejnosti.

Čádor:



Čádor je hlavní oblek pro ženy v Íránu. V překladu znamená „stan“. Odhaluje tvář ženy, ale zbytek zakrývá až po kotníky. Jde o typický oděv zejména u starších žen na venkově, v současné době ale jeho obliba znovu sílí. A to například i v sousedním Afghánistánu.

Niqáb:



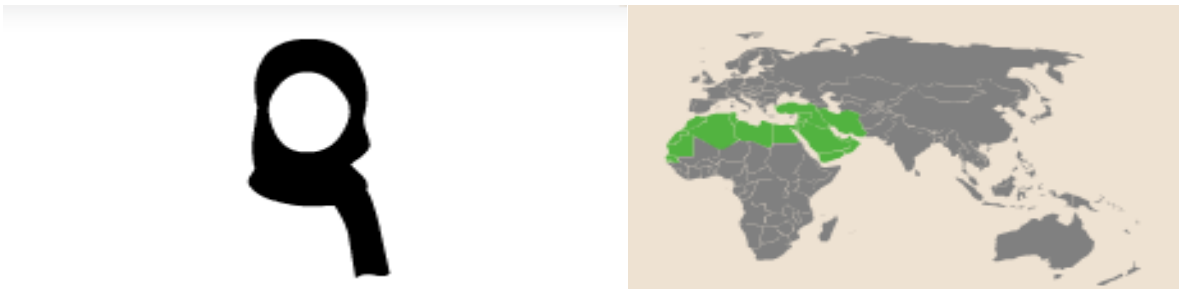
Niqáb je jedním z nejrozšířenějších zahalení pro ženy na Arabském poloostrově. Jeho výskytem se tak zdobí ženy v Saudské Arábii, Ománu, Jemenu, Spojených arabských emirátech, Kuvajtu a Kataru. Závoj zakrývá obličej s výjimkou očí, někdy je ale součástí i záklopka pro jejich zakrytí. Niqáb se kombinuje s pláštěm pokrývajícím celé tělo. Některé země Niqáb považují za projev lásky k bohu, a tím pádem chvályhodný čin. Jiné kultury ale věří, že je nutný, protože ženská tvář by neměla být na veřejnosti vidět. Obvyklá barva je tmavá.

Amira:



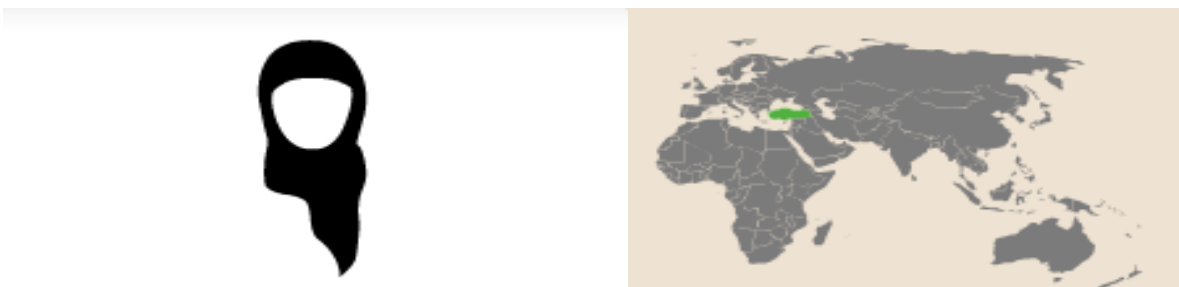
Amira se nosí ve většině muslimských zemí, zejména pak v severní Africe a na Arabském poloostrově. Jde často o dvojdílnou sadu elastických závoju. Skládá se z podšátku a svrchního šátku na hlavu. Vyrábí se z bavlny, polyesteru nebo lycry.

Šajla:



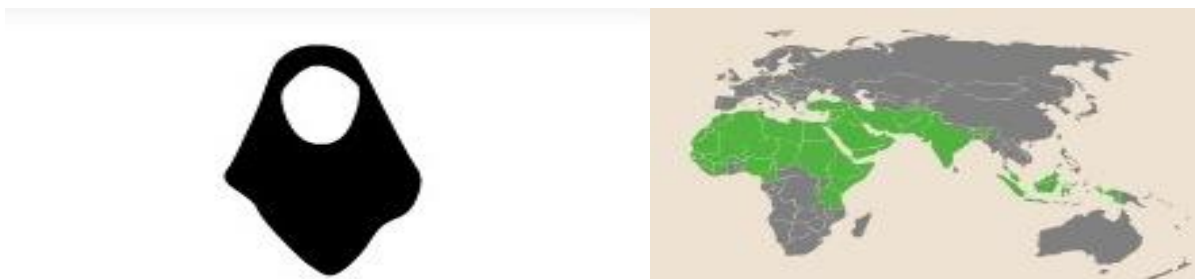
Šajla je podobně jako Amira nošena ve většině muslimských zemí, zejména pak v severní Africe a na Arabském poloostrově. Obdélníkový šátek, často černé barvy, který je nositelný celou řadou způsobů. Nejčastěji ale zakrývá hlavu a krk. Některé ženy si jím zahalují tvář a nosí černé rukavičky.

Turban:



Turban je typický pro Turecké ženy. Jedná se o typickou tureckou pokrývku hlavy a krku muslimských žen. Turban je tvořen dlouhým pruhem látky ovinutým okolo hlavy. Nosí se v řadě podob, tvarů, barev a velikostí.

Hidžáb:



Hidžáb je asi nejnošenější oblečení muslimských žen v celém muslimském světě. Doslova znamená „závěs“. Jde obecně o ženské zahalení. Šátek zakrývá vlasy, krk a poprsí. Povinnost nosit jej se liší. Někde je jeho nošení vyžadováno jinde ne. Například v mešitách je hidžáb po ženách požadován. Povinně jej ženy nosí v Saudské Arábii, Íránu a Afghánistánu. Pokud tak nečiní, může je čekat trest od náboženské policie. Bývá součástí uniform, například policejních nebo školních.³³

3.6. Specifika vybraných muslimských států

Jemen

Ze všech zemí světa vykazuje podle Světového ekonomického fóra největší rozdíly v postavení mužů a žen ve společnosti. I ve vydání žebříčku z roku 2009, který statisticky měří sociální, ekonomickou a politickou nerovnost mezi pohlavími, obsadil Jemen beznadějně poslední místo.

V Jemenu je přibližně 70 procent žen negramotných, mezi zaměstnanci veřejného sektoru není ani jedna pětina žen a na rozhodovacích místech chybějí ženy takřka úplně. Prakticky v celém veřejném prostoru v Jemenu dominují muži. Například i v běžných obchodech s ženským oblečením pracují výhradně mužští prodavači.

V Jemenské ústavě je přitom dáno všem občanům bez rozdílu stejné právo. Realita je ale úplně jiná. Podle ředitelky Centra pro genderová studia na univerzitě v Saná Husnija Al-

³³ NEWSLAB. Co nosí muslimské ženy: Které druhy muslimských šátků nosí ženy nejčastěji. In: [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.newslab.cz/satky>.

Kádrí problém začíná doma, uvnitř rodiny. Velká diskriminace se totiž projevuje už v samotné výchově dětí – v tom, jak se rodiče chovají k chlapcům a k dívkám. Tenhle dvojí přístup si pak s sebou všichni nesou dál do života.

Podřízenost žen vůči mužům při zohlednění kombinace s nízkou vymahatelností práva může mít i velmi dramatické následky. Ředitelka nevládní organizace SAF Amal Al-Baša popisuje problémy takto: „*Případy pohlavního zneužívání dívek uvnitř rodiny a dalšího domácího násilí na ženách se dějí dnes a denně, ale je problém to jakkoliv podchytit. Žádná dívka ani jiný člen rodiny totiž není ochoten vypovídat proti vlastnímu otci. Zneužité dívky navíc nemají žádnou volbu kam jít, na rozdíl od vyspělých států v Jemenu nefungují a nejsou žádné azylové domy nebo státní sociální ochrana. Je to velký problém.*“³⁴

Většina z žen neumí ani číst ani psát, jejich život je proto omezen na rodinný okruh. Odmala se učí domácí povinnosti, aby pro ně rodiče jednoho dne domluvili svatbu. Ženich nevěstu nikdy neuvidí dopředu. V den svatby se sejde se svými přáteli ve svém domě, z magnetofonu se pustí moderní arabská hudba a všichni zúčastnění žvýkají qat – zelené listy, které mají mírné účinky drogy. Qat je důležitou plodinou v jemenském národním hospodářství a většina mužů bez něj a jeho účinků nemůže žít. Jeho žvýkání je součástí důležitých oslav a schůzek.

Nevěsta se taktéž sejde s příbuznými u rodičů – zpravidla mívá bílé šaty po evropsku, ty tradiční jemenské jsou ovšem zcela zelené. Je patřičně upravená, načesaná a namalovaná a po chvilce hudby s kamarádkami je přivezena autem k ženichovi. Cizinci se k těmto oslavám dostanou jen výjimečně, spíše nedostanou vůbec. Rozhodně je zcela zakázáno, aby do domu nevěsty chodili nějací muži. Fotografování jemenských žen je zcela nemyslitelné jak v den svatby, tak kterýkoliv jiný den. Podle striktních muslimských předsudků je fotografie ženy něčím nevhodným a manžel, bratr či otec je ochoten za snímek i zabít. Což v této zemi není tak těžké, protože všichni Jemenci nosí při ruce samopal. Později přichází pro svatebčany první svatební noc, která má přinést důkaz dívčiny nevinnosti. Běda pak, jestliže je to jinak. Manžel ji poté může vrátit a požadovat zpět i peníze a zlato, které jejím rodičům za nevěstu zaplatil. Pokud se muži žena i jakýmkoliv jiným způsobem znelíbí, může se „rozvést“ na tři měsíce, tzn. poslat manželku k její matce. Tento proces může manžel dle koránu zopakovat maximálně třikrát. Pokud se pár ani poté neusmíří, je žena úplně zapuzena a děti zůstávají muži.

³⁴ VIDEO, ČT24. V Jemenu jsou ženy občany druhé kategorie. [online]. 24.11.2009 [cit. 2014-04-01].

Fotoaparát je pro Jemenky d'áblův přístroj. V údolí Hadramaut bez přemýšlení vezmou ženy kámen a rozbijí fotografujícím cizincům čočku, ne-li přímo hlavu. Přitom z jemenských žen není vidět vůbec nic – na pole vycházejí celé v černém a na hlavě mají ještě přes tmavý závoj špičatý slamák. Žena v Jemenu má tvrdé živobytí. Jen velmi málo vyvolených si užívá univerzitního vzdělání, dobré práce či se angažuje v politice. Většina ale žije stejně jako v 15. století. Malebnost zdejší architektury ostře kontrastuje s nemilosrdným údělem slabšího pohlaví.³⁵

Afghánistán

Zatímco v Jemenu je nejhorší rozdíl mezi postavením muže a ženy, pak o Afghánistánu můžeme říct, že se jedná o zemi, kde je postavení žen nejhorší na celém světě. Od pádu Tálibánu v roce 2001 neplatí v Afghánistánu oficiální nařízení prikazující ženám nosit na veřejnosti burku. Přesto stále chodí v afghánských městech mnoho žen zahalených od hlavy až k patě, z jejichž tváře přes hustou mřížku burky není vidět vůbec nic. Na vesnicích se zase ženy před projíždějícími auty rychle schovávají pod tradiční velké šátky a otáčejí se k silnici zády. Rodinné vztahy jsou hlavně na venkově, kde žije téměř osmdesát procent populace Afghánistánu stále pod silným vlivem silných tradic. Muž je vždy hlava rodiny a musí se postarat o všechno, co rodina potřebuje. Pokud by jeho žena pracovala a vydělávala peníze, mohli by si lidé pomyslet, že je muž neschopný rodinu uživit, a tím by ztratil veškerou svoji čest. Ženy proto musí sedět doma a jsou odkázané na informace, které jim poskytnou jejich manželé či příbuzní. Pokud už ženy vycházejí ven z domu, většina mužů po nich požaduje, aby se zahalovaly celé. Někteří muži se totiž bojí, že by nezahalená žena mohla vyprovokovat vášně u cizích mužů. Jiní muži nechtějí, aby je sousedé pomluvili, že se jejich žena chová nebo obléká neslušně a špiní tím čest celé rodiny. Mnoho žen nemůže bez souhlasu svého manžela nebo otce ani opustit dům, nemluvě o výběru svého budoucího manžela. Sňatky vždy domlouvají rodiče a v podstatě většinou jde více o peníze, věno a postavení jeho rodiny než o to, zda se bude ženich nevěstě líbit. Po příchodu do nové domácnosti se žena stává vlastně služkou, která se pod pečlivým dohledem tchyně musí postarat o domácnost, vařit, uklízet, prát, chodit každý den několik kilometrů pro desítky litrů vody a posbírat a přinést na zádech dost dříví na topení i na vaření. Ženy z nejchudších rodin musejí navíc obdělávat pole. Rodina manžela k tomu všemu od ženy samozřejmě očekává,

³⁵ CHALOUPKOVÁ, Jana. Jemen, krása pod závojem. [online]. 2008 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.krasnapani.cz/casopis-krasna/clanky-online/cestovani/98>.

že bude rodit jedno dítě za druhým, nejlépe samé syny. Výjimkou není v Afghánistánu ani domácí násilí.

V provincii Paktia na afghánsko-pákistánské hranici platí tradiční paštúnské kmenové právo paštúnwalí. Oko za oko, zub za zub. Denně jsou pákistánské noviny plné smutných zpráv z paštúnských oblastí o tom, jak otec zabil dceru, protože pošpinila čest rodiny tím, že se koutkem oka podívala na souseda. Takovéto chování je prohlášeno za nevěru nebo smilstvo a oba nevěrníci jsou rukou rodiny zabiti, aby byla zachráněna její čest.³⁶

Budoucnost afghánských žen nevypadá vůbec růžově. I přes výše popsané útrapy a ponižení ze strany žen mají od pádu Tálibánu přece jen lepší podmínky. Ženy mohou volit, chodit do školy a do práce, otevřel se jim život mimo zdi jejich domovů. Co se ale stane v roce 2014, kdy všechny spojenecké jednotky opustí území, zůstává otázkou. Pokud se vlády ujmou islamisté, hrozí, že postavení žen se vrátí do starých kolejí.

Jordánsko

Král nikoho k ničemu nenutí. Všichni obyvatelé Jordánska jsou totiž svobodní přinejmenším v tom, co si na sebe chtějí obléknout. Potkáte ženy zahalené od hlavy až k patě, s úzkým průzorem pro oči, ženy v kabátech a v šátcích, ženy oblečené střídme a občas i ženy, které by svým hlubokým výstřihem a bohatými vlasy mohly bez problémů ohromit leckteré velkoměsto.

Blízký východ – vztahy mezi ženami a muži jako by ani neexistovaly. Mlčky se míjejí na ulicích, a pokud spolu mluví, ženy klopí cudně oči a muži se snaží na ně nedívat. Jedná se o islámem doporučenou prevenci pokušení.

Evropanovi se toto jednání může jevit jako prudérní, ale pro lidi žijící na Blízkém východě jde o něco naprosto normálního. Kvůli prevenci potěšení proto pro každý denní úkon, který se odehrává na veřejnosti, existují nepsaná pravidla, která je třeba dodržovat, chce-li člověk patřit mezi slušné lidi. A i když se nám Evropanům často zdává, že se tato pravidla týkají jen žen, není to tak. Pravidla platí stejně pro obě strany, které se události účastní.

Od mužů se očekává, že nebudou ženu zbytečně oslovovat a od žen se jako odpověď na dobré skutky mužů nečeká žádný mluvený projev, kromě pozdravu a poděkování. Kdyby mluvila moc, muž by si to mohl vyložit jako její zájem.

³⁶ RAHMAN, Gul a Lucie KONKOROVÁ. Ženy v temnotě. *Lidé a země*. 2. 5. 2008.

V Jordánsku vzniklo v restauracích i takzvané rodinné patro. Nevzniklo kvůli rodinám, ale kvůli ženám, aby byly chráněny od pohledu mužů a měly dostatek soukromí. Ženské patro se mu neříká jen proto, že tak daleko společnost nezachází. Zakrytá žena znamená slušná.

Jeden z důvodů, proč chodí muslimské ženy zakryté, je ten, že se jedná o kulturní zvyk, který na Blízkém východě existuje již po několik tisíc let, mimo jiné jako ochrana proti slunci. Ano, tento zvyk existoval již dávno před příchodem islámu! Zakrývání vlasů a obličeje bylo tehdy znakem a výsadou pouze vysoce postavených žen z dobrých rodin, stejně tak jako to, že na veřejnost vycházely minimálně, protože nemusely. Teprve islám zajistil na Blízkém východě „spravedlnost a rovnocennost pro všechny“ a zpřístupnil tuto krásnou výsadu i chudým ženám, které po ní radostně skočily.³⁷

Irák

Meziagenturní informační a analytický útvar³⁸ uvedl v roce 2012, že rané sňatky jsou stále rozšířené, ačkoliv jsou nezákonné před patnáctým rokem věku a vyžadují zvláštní povolení od soudce mezi patnáctým a osmnáctým rokem. Přesto v náboženských komunitách mnoho dívek vstupuje do manželství bez svolení soudu už ve věku 11 až 15 let. Tyto dívky se propadají do nezákonného postavení, které jim brání v přístupu ke vzdělání a zdravotní péči. Kmenoví vůdci však běžnou praxi sňatků z donucení ospravedlňují tradičními a kulturními důvody.³⁹

Znásilněná žena představuje pro celou rodinu takovou hanbu, že musí za svůj hřích zaplatit životem. I když to není její hřích. Stačí, aby kdosi upozornil rodinu dívky, že byla viděna ve společnosti cizího muže. Může být zcela nevinná, podezření však stačí. Vraždy ze cti se řeší výhradně v kruhu rodiny. Jen hrstka případů se dostane na policejní stůl. Trest je ovšem směšný. Za zabití ženy dostane vražedník v arabské části Iráku maximálně šest měsíců. Nezřídká se také stává, že se žena zavraždí sama. Žít s poskvřněnou pověstí se v Iráku dá jen velmi těžko. Zdaleka nejčastějším způsobem je upálení. Žádné oficiální statistiky samozřejmě neexistují, nicméně podle odhadu lékařů se upálí asi 20 žen měsíčně. Méně bolestivý odchod ze života ženy nevolí zejména kvůli tradici. Sebeupalování žen v Iráku patří do portfolia místních tabu, které je staré jako Irák sám.⁴⁰

³⁷ KLÍMOVÁ-PUMEROVÁ, Květa. *Mužům vstup zakázán*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8995-X.

³⁸ Ženy v Iráku, faktografický přehled, 2011.

³⁹ *Politici selhali - na řadě je veřejnost: [globální vývoj v oblasti vymýcení chudoby a genderové nespravedlnosti 2013]*. Praha: Ekumenická akademie Praha, 2013, 71 s. ISBN 978-80-87661-04-8.

⁴⁰ ŠTUKOVÁ, Jarmila. Životy žen a dívek v Iráku určují bolestivé tradice. *MF DNES*. 2012.

V Iráku lze ale vyzdvihnout i klady. Jedná se o stát, kde je z muslimských zemí více žen na vysokých školách než mužů. Podle posledních dat UNESCO bylo v roce 2009 mezi přijatými vysokoškoláky 52 procent žen a jejich podíl stále stoupá. Tento „problém“ řeší Irácká vláda tím, že Íránské ženy nově nemohou studovat na téměř osmdesáti vysokoškolských oborech. Třicet šest státních univerzit napříč Íránem odepřelo ženám přístup na celkem 77 akademických programů. Většina oborů, které jsou nově uznané jako nevhodné pro ženy, je v oblasti strojírenství. Vláda se ohrazuje tím, že tato nařízení mají snížit vysokou nezaměstnanost.⁴¹

Írán

Postavení žen v Íránu je daleko lepší než v mnoha jiných islámských státech. Mnoho žen studuje na vysokých školách, chodí do zaměstnání, mohou řídit auta a mnoho jiných věcí, o kterých si ženy třeba v Saúdské Arábii nebo v Afghánistánu mohou nechat jen zdát. Jediné, co musí každá íránská žena dodržovat, je způsob oblékání včetně typického šátku. Ten nesmí nikdy chybět ani v oblečení návštěvnic ze všech států světa. V dálkových autobusech i ve vlacích cestují ženy společně s muži, i když v některých vlacích mají vyhrazené vagony jen pro sebe. Rovněž městské autobusy mají většinou část vyhrazenou jen pro ženy.⁴²

V Íránu, zemi, která je pro mnoho bělochů symbolem tmářského vztahu k ženám, je překvapením to, že se ženy odváží oslovovat muže na ulici samy. S turisty se dá do řeči i celá rodina žen a slečen na procházce. Pro tuto krajinu je i typické setkání s Komité (jakási náboženská policie), kterým se povídání se ženami vůbec nezamlouvá. Vidět na ulici ženu v džínách a na podpatcích není žádná zvláštnost.

Tunisko

Pro jednotlivé tuniské ženy představuje hidžáb mnoho rozdílných věcí. Některé ženy nosí hidžáb jako znamení své islámské identity. Pro jiné je to symbol solidarity s Muslimskou komunitou a odmítnutí západní kultury. Některé ženy jej používají jako ochranu v tradičně mužské prostoru jako sexuální bariéru, kterou muži nesmí překročit. Nebo se jedná o součást rodinného a společenského omezení nebo kulturních a historických kořenů. Existují také ženy, které nechtějí nosit hidžáb vůbec.

V Tunisku existuje trojí význam nošení hidžábu ženami:

⁴¹ ĎURÍČKOVÁ, Monika. Írán přikazuje ženám, co smějí studovat.: Desítky oborů začnou přijímat pouze muže. 22. 8. 2012.

⁴² Ženy v Íránu. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.iran.i-pruvodce.eu/zeny-v-iranu.php>.

Politická oblast - V tuniském moderním politickém diskurzu odděluje nošení hidžábu na ty, kdo podporují islámskou vládu od těch, kteří podporují sekulární demokracii. Avšak ve skutečnosti není hranice mezi těmito dvěma frakcemi tak jasná a rozhodnutí nosit hidžáb jako politické sdělení není nutně v rozporu s podporou demokracie.

Sociální oblast - Převažujícím názorem je, že by muslimka měla na veřejnosti zahalovat všechny části těla mimo tváře a dlaní – jenom nejkonzervativnější, hanbalitská právní škola považuje za povinné i zakrývání obličeje (ostatní tři nejznámější školy se ovšem shodnou na tom, že zahalování obličeje je mustahabb – „doporučeno“). Vyskytuje se zde poměrně velké množství nuancí.

Domácí oblast - ať už si to připouštíme anebo ne v utváření našich názorů a postojů, hraje svou důležitou roli společnost, ve které se pohybujeme a také rodina. Z příkladu Tuniska vyplývá, že pouhá změna zákonů pro skutečné zrovnoprávnění žen nestačí. Role mužů a žen ve společnosti se nezmění ani prostým odložením šátků, ani tlakem vlády. Tato změna by měla přicházet především zdola, přestože práce feministických hnutí a potřebné zákony jistě mohou mít svůj podpůrný vliv.⁴³

⁴³ HARASIMOWICZ, Marta. 2010. Muslimka jak ze žurnálu. 2010, 357 s.

4. Gender Afrického kontinentu

Primitivní způsob života v Africe sám o sobě předurčuje tamní ženy, aby po celý život těžce pracovaly. Nosili vodu z kilometrů vzdálených studní, koše plné koláčů uplácených z výkalů všech možných zvířat, nejčastěji pak dobytka, i těžké otepi vážící většinou desítky kilogramů, které přesahují šířkou i jeden metr. Aby udržely rovnováhu, nesou ženy v ruce dlouhou tyč, jako nosivají provazochodci. Aby vydržely drásání provazů zařezávajících se hluboko do kůže, drtí mezi zuby kousek dřívka. Jejich tváře jsou sraštělé bolestí, zmučené námahou. Ženy na práci nepoužívají osla. Osel je nevýhodný - unese méně a spotřebuje více. Unaví se. Žena je lacinější.⁴⁴

4.1. Od matriarchátu k patriarchátu

Žena v dřívějších dobách matriarchátu získala postavení, jaké v pozdějších společnostech až dosud nemělo, nemá a můžeme si troufnout říci, že už nikdy nebude mít. V této době se žena stala skutečnou vládkyní svého rodu. Jako je v patriarchální společnosti základní sociální skupinou rodina, v matriarchátu afrických zemí tuto roli plnila rozsáhlejší a strukturovanější sociální jednotka - tzv. gent. Hlavou gentu byla vždy nejstarší žena daného rodu zvaná pramáti. Pramáti zde byla skutečnou hlavou rodiny neboli celého rodinného klanu, čímž bylo podmíněno právo mateřské, od kterého se uplatňovaly jak nároky na příslušnost k rodině, tak právo dědičné. Žena byla v této době nedotknutelná. Vražda ženy-matky byla nejhorším zločinem, kterého se nikdo ani neopovážil a jeho spáchání bylo důvodem ke krevní pomstě. Mužská role závisela na obraně gentu a jeho území. Postupem času se stal muž v důsledku své náplni práce a povinností vlastníkem stád, nástrojů, půdy, zbraní a později i peněz, nemohl však se svým majetkem volně nakládat, jelikož stále platilo gentové zřízení. Tento stav pochopitelně nebyl udržitelný. Postupem času se gent rozpadl pod neustálým tlakem mužů, zůstal pouhým náboženským útvarem a ztratil jakýkoli hospodářský význam. Mateřské právo zaniklo a vzniklo právo otcovské. Nastal patriarchát.

Ve starověké společnosti je již zcela dominantní patriarchální model. Což mělo za důsledek vyžadování manželské věrnosti, neboť každý muž chtěl uznat za svého dědice pouze dítě, které bylo s jistotou jeho. Tato omezení ženu čím dál víc připoutávalo k domácnosti. Nakonec se věc vyvinula tak, že ženě byly v domě vykázané pouze určité

⁴⁴ ČTK. Entoto, hora etiopských žen. 2009.

místnosti, ve kterých trávila život, aniž by přišla do styku s jinými muži. Nehledě na náboženství se začalo dodržovat pravidlo, kdy pokud žena chtěla opustit dům, musela být zahalena, aby na sebe neupoutala zraky jiných mužů. Žena se svým manželem sdílela lože, ale nikdy s ním nesdílela stůl, neboť v domácnosti plnila pouze roli služky a manžel byl jejím pánem. Takovým způsobem ho také musela oslovovat a ctít. Dopustila-li se cizoložství, mohla být potrestána smrtí nebo prodána jako otrokyně. V této době měla žena dosud nejhorší postavení.

V dnešní době je ženské pohlaví v afrických státech považováno za méněcenné. Už od raného dětství se ženám ani přes úpornou snahu vlády nedostává základnímu vzdělání a s tím spojené všeobecnou informovanost. Afričanky si myslí, že to co se děje u nich, je normální po celém světě a už od dětství v sobě mají zafixovanou poslušnost k mužskému pohlaví. V mladistvém věku je zpravidla všem dívkám prováděna bolestivá obřízka, která je v afrických zemích v podstatě zarytým rituálem. Kolem třináctého věku dívek jsou většinou provdány za kohokoli, koho jim vyberou rodiče. Respektive za toho, kdo rodičům nabídne největší věno. Proti tomu se snaží většina afrických vlád bojovat zákonem, jenž zakazuje sňatky pod 18 let, ale ve venkovských společenstvích na to nikdo nedbá. Vzhledem k nízkému věku svatby není dívka připravena ani na následující povinnosti vyplývající z uzavřeného sňatku. Pánev takto mladých dívek ještě není připravena a tak úmrtnost matek při porodu je podle oficiálních statistik 871 na 10 000. Mrtvých dětí se rodí stovka z tisíce.

Kvůli promiskuitě manžela nebo znásilnění jsou často ženy infikovány virem HIV a poté onemocní AIDS. Násilí je v afrických zemích také jedním z hlavních způsobů šíření AIDS. V rozsáhlých oblastech také nadále platí starý zvyk, že postačí, aby muž na dívku v tajnosti počíhal, poté ji znásilnil a rodičům pak nezbyvá, než pachateli obět odevzdat.⁴⁵

4.2. Ženská obřízka v afrických kulturách

Jednou z temných stránek kulturní tradice subsaharské Afriky je ženská obřízka. I přes oficiální zákaz je obtížné vymanit se ze zažitého zvyku. Matky, které sami podstoupily tento rituál, často a snadno přesvědčí své dcery, že mučivá procedura obřízky přinese mladé dívce životně důležitou změnu a výhodu při hledání manžela.

⁴⁵ KODÍČKOVÁ, Tereza. „Gender a mezinárodní vztahy.“ Mezinárodní vztahy 1998. č. 3. 74 – 83.

Ženskou obřízku podstupují zejména dívky v subsaharské Africe. Nejvíce dívek je obřezáno v Egyptě a Etiopii. Podle mezinárodní organizace UNICEF je každý rok tímto způsobem zmrzačeno tři milióny dívek. Obřízka se provádí od jednoho týdne až do čtrnácti let. Podle studie WHO je poté až pro 90% obřezaných žen každý pohlavní styk utrpením.

Dle pohledu vyspělých států je obřízka pouhým zohavováním genitálií. Postupně se však stává celosvětovým problémem z důvodu uplatňování těchto tradic mnoha uprchlickými komunitami po celém světě. Díky tomu však dochází k rozšiřování názoru, aby celý tento rituál byl postaven mimo zákon.

Celá řada států již tento zákon přijala. I přes vysoké tresty se ovšem obřízky provádějí dále. Pobřeží slonoviny postihuje pět lety odnětím svobody za provedení a dvacet let za následné usmrcení oběti. V Guinei je trestem celoživotní nucená práce v případě zákroku, a v případě úmrtí trest smrti. V Egyptě nebo Mali se přes spíše formální zákaz provádí tyto zákroky v nemocničních zařízeních lékaři.

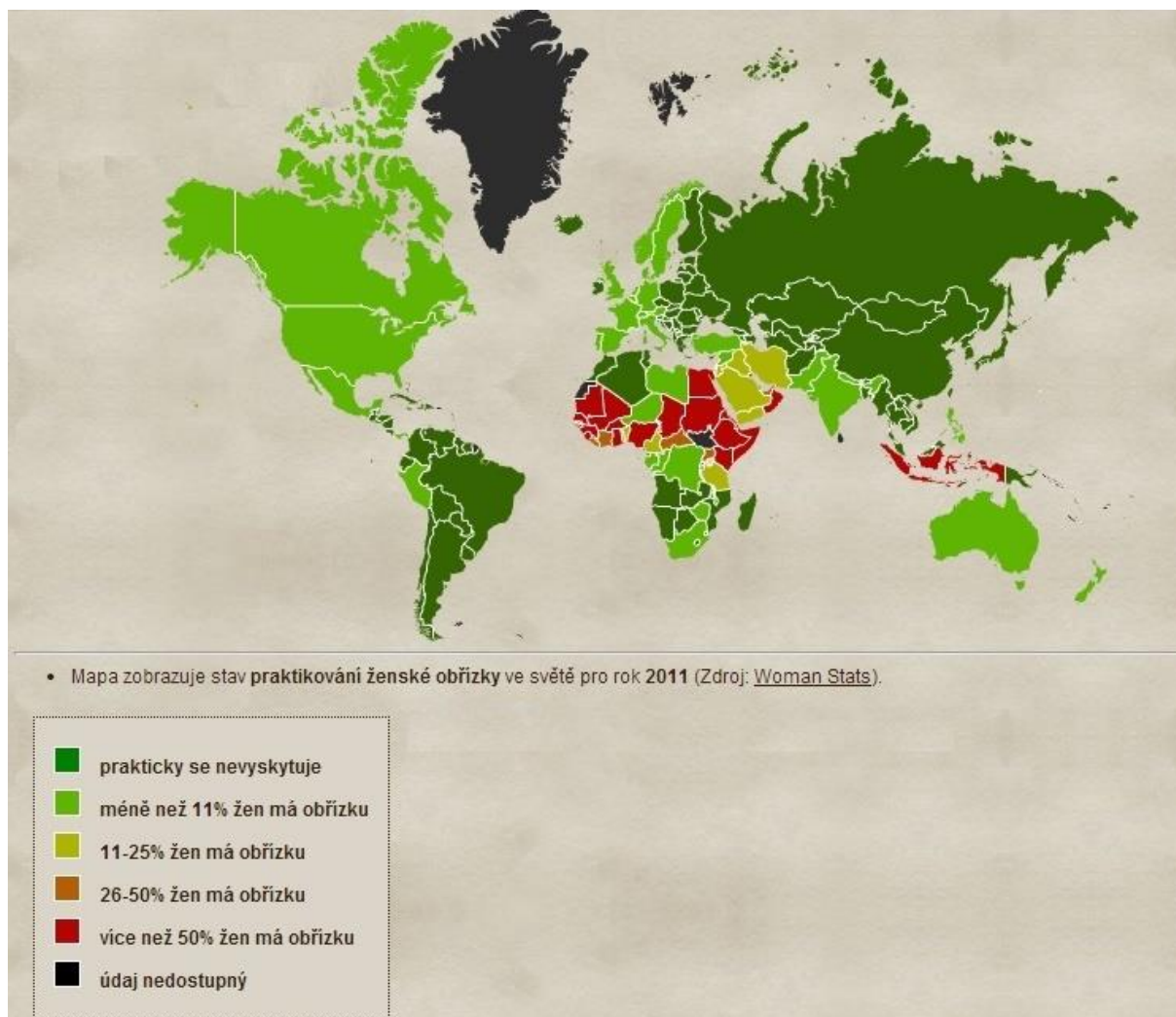
Samotný zákrok, při kterém ženy přicházejí o část pohlaví je prováděn bez uspání při plném vědomí. Je tedy spojován s bolestí a často i trvalými psychickými problémy. Zákrok zahrnuje krvácení, hnisání, infekce, urinální poruchy a jelikož je spousta zákroků na více dívkách prováděna jedním nožem i pravděpodobnost přenosu viru HIV.

Stejnou měrou se mohou projevit psychologické problémy. Psychologická traumata, sexuální frigidita a odpor k sexu. Dívky jsou po zákroku tišší a poslušné, což je hlavní důvod a záminka, proč se obřízky provádějí. V řadě afrických komunit je toto chování považováno za žádaný projev ženství. Pozitivní psychologický projev dívky pocítují přijetím a právoplatným místem ve společenství, udržení tradice, připravenost na manželství.⁴⁶

Odmítnutí obřízky je spojováno se strachem z kleteb a pověr. Hlavní strach je odmítnutí společenství v dané komunitě. Bez obřízky, by byla mladá žena kompletně vyřazena ze společnosti. Důležitým bodem tohoto faktu je, že africké ženy se tímto aktem zbavují rovnoprávné účasti na životě.

⁴⁶ NĚMEC, Jaromír. Ženská obřízka v afrických kulturách. [online]. s. 1 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2007010101>.

Obrázek 1: Mapa provádění ženských obřizek ve světě.



Zdroj: <http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen/interaktivni-mapy/zenska-obrizka>

4.3 Demokratická republika Kongo

V Demokratické republice Kongo se v oblastech politické kultury i života ve společnosti obecně setkáme s velice silným maskulinním trendem, kdy muž je prakticky vždy nadřazen ženě. Tato historicky zakotvená nadřazenost k ženám je pravděpodobně hlavním důvodem, že veškeré ozbrojené konflikty v zemi doprovází masivní znásilňování. Na tomto sexuální násilí se podílejí jak vládní ozbrojené složky, tak rebelské skupiny, které proti vládě bojují. I přesto, že mírová smlouva byla mezi těmito dvěma skupinami podepsána již v roce 2003, nadále platí, že od roku 2007 byl zaznamenán nárůst sexuálního násilí a nebezpečí obecně. Zdroje OSN uvádějí, že v roce 2008 přibylo téměř 16 000 znásilněných žen. Z toho bylo více než 65 procent dětí, zejména dívek od 12 do 18 let. Od roku 2007 se

mluví až o 25 znásilněných ženách denně. Bezpečná místa nejsou pro ženy ani domov, ani veřejná prostranství. Znásilnění se stalo v Kongu tak běžné, že se dnes jedná již o spíše charakteristický rys tohoto konfliktu. Je zde však velmi těžké hovořit o konkrétních číslech, jelikož mnoho obětí sexuálního násilí umřelo, přestěhovalo se či odmítlo o tomto hrůzném zážitku mluvit. Tyto ženy přišly téměř o všechno: domov, rodiny, prostředky k přežití, důstojnost i zdraví. Nemluvě o psychickém poškození, které jsou pro ženy trvalé.

Velmi zjednodušeně se tedy dá říci, že sexuální násilí je v této oblasti charakteristické absolutním despektem vůči ženám jako takovým. Zdůvodnění tohoto násilí můžeme dohledat v zakořeněném myšlení lidí v patriarchálních společnostech, dle kterého je ženská sexualita vlastnictvím mužů. Tyto společnosti mají také zakořeněné genderově nerovné vztahy, s nimiž je spjata nahlížení na ženské tělo. Sexuální násilí páchané na ženách se v Demokratické republice Kongo eviduje ve třech formách. První forma se dá označit jako skupinové znásilňování tvořené třemi a více muži. Zejména v této části světa je tato forma zdravotně velmi riskantní, jak pro oběť, tak pro násilníky. Druhou formu představuje zohavování genitálií případně celého těla. Třetí forma je v tomto území charakteristická přenosem pohlavně nakažlivých chorob, v této části Afriky se bavíme zejména o HIV v pozdější fázi přímo AIDS. Většina žen, které tento druh násilí přežily, shodně vypověděla, že cílem nebylo ani tak zostuzení a ponížení ženy, jako spíše rozbití a narušení života v komunitě. Touto strategií narušení ženské identity jako aktu etnických čistek byla známá Rwanda v devadesátých letech 20. století. Tento druh sexuálního násilí má devastující dopady nejen na fyzickou stránku ženy, ale stejně tak i na pospolitost komunity, která je poté zatížena kolektivním traumatem. Důležitým faktem však zůstává, že v Kongu se bavíme o společnosti, kde jsou zakořeněné genderové nerovnosti a kde se sexuální násilí objevuje jako součást eskalace vojenského konfliktu.⁴⁷

Přestože podle zákona mají v Demokratické republice Kongo ženy stejná práva jako muži, praxe ukazuje, že skutečnost je naprosto odlišná. Místní ženy mohou být vlastním mužem vyloučeny z komunity. Důvodem k vyloučení je například právě znásilnění, neboť žena měla pohlavní styk s někým jiným, než s jejím vlastním manželem. Ženy mají za povinnost poslouchat manžela, a pokud chtějí udělat cokoli mimo domácnost, musejí ho požádat o svolení. Nemají žádnou autoritu, nerespektují je ani vlastní děti, pokud je přítomen muž, který patří do vybrané komunity a je ženě automaticky nadřazen. Konžské ženy nemají žádnou šanci uplatnit se v ekonomice, politice či jiné vyšší funkci, zkrátka jakkoliv se podílet

⁴⁷ COQUERYVIDROVITCH, C. Preklad: Raps, G.B. African Women: A Modern History. USA: Westview Press, 1997. 308 s.

na moci. Ženy nemají právo se účastnit ani vesnických schůzí či formálních setkání komunity. Obecně tudíž můžeme vycházet z toho, že v Demokratické republice Kongo je silně zakořeněný patriarchální model společnosti, ve kterém je patrná genderová stereotypizace rolí. Muž a žena nemají rovné postavení, ženy mají v podstatě nižší postavení ve společnosti než muži.⁴⁸

Podpora rovnosti pohlaví:

DR Kongo ratifikovala několik mezinárodních, regionálních a subregionálních právních nástrojů v oblasti rovnosti pohlaví. Země rozvíjí politiku rovnosti pohlaví a její akční plán, disponuje i národní strategií pro boj proti sexuálně motivovanému násilí a násilí založeném na pohlaví. Je pravda, že v této problematice došlo k pokroku, ale stále platí, že dívky a ženy jsou oběťmi sexuálních otroctví, vynucených sňatků a nechtěného otěhotnění či sexuálního obtěžování ve školách, univerzitách, pracovištích, či přímo v rámci rodin. Tyto činy jsou překážkou vývoje a účinnému podílení se žen na trvalém udržitelném rozvoji konžského národa.⁴⁹

4.4 Západní Afrika

V řeči statistik se ženy v západní části Afriky dožívají průměrně 62 a muži 57 let. V tomto průměru je ovšem zohledněna poměrně vysoká novorozenecká a dětská úmrtnost, takže ani lidé ve věku kolem osmdesátky nejsou na tomto území vzácným úkazem. Průměrný věk ženy při prvním sňatku je dnes kolem 22 let, průměrná žena má čtyři až pět dětí. Zde je ovšem potřeba mít na paměti komplexnost těchto afrických společností - zatímco průměrná Senegalka se vdává v sedmnácti a rodí osmnáct měsíců po svatbě, průměrná dívka z Mali mívá první svatbu až po hranici dvaceti let a v té době už bývá matkou jednoho nebo i více dětí. Jen padesát procent mužů a třicet procent žen je latinkově gramotných. Nicméně nějaké reálné číslo těch, kteří ovládají nějaký alfabetský systém, je vyšší, jelikož v zemi existuje mnoho náboženských škol, které vyučují pouze psaní a čtení arabským písmem. V posledním desetiletí se počet dětí zapsaných do základních škol zvýšil z šedesáti na devadesát dva procent. Dívky přitom mají větší šanci, že se jim dostane sekulárního vzdělání, jelikož rodiče posílají do škol devadesát pět procent holčiček, ale jen osmdesát devět procent chlapců.

⁴⁸ PTÁČNÍKOVÁ, Iveta. Postavení žen v Demokratické republice Kongo. *Mezinárodní politika: Afrika*. 2012, s. 2.

⁴⁹ *Politici selhali - na řadě je veřejnost: [globální vývoj v oblasti vymýcení chudoby a genderové nespravedlnosti 2013]*. Praha: Ekumenická akademie Praha, 2013, 71 s. ISBN 978-80-87661-04-8.

Rodiče, kteří upřednostňují vzdělání náboženského směru, posílají do koranických škol raději chlapce, u nichž mají větší pravděpodobnost, že náboženské vzdělání zúročí. Dívky převažují ještě i na středních školách, až poté se poměr obrací na vyšších odborných školách a na univerzitách, jelikož mnoho dívek se provdá nebo otěhotní ještě před maturitou. První manželství nebývají ani v dnešních dobách uzavírána čistě z vůle snoubenců, neboť složitý protokol určuje, kdo je pro koho vhodným partnerem pro manželství. Větší volnost ve volbě životního partnera mívají děti z islámských rodin, neboť ty se v souladu s islámským náboženstvím neohlížejí na kastovní a rodinný původ potenciálních manželských partnerů. Požehnání rodičů bývá pro mnoho mladých lidí i jakousi vnitřní potřebou, bez níž do manželského svazku nevstoupí, ačkoliv po stránce právní jim v tom nic nebrání. V Senegalu se islámského obřadu uzavření manželství neúčastní ani jeden ze snoubenců, jelikož oba zastupují otcové nebo strýcové.

Ačkoli je například senegalské rodinné právo vytvořeno kombinací islámského a laického práva, žádný rozvod není platný, dokud jej nestvrdí civilní soud. A to ani v případech, kdy manželství bylo uzavřeno pouze po islámském způsobu. Rodiny bývají, v závislosti na etniku, patrilokální a patrilineární, kde výjimku tvoří některé šlechtické rody a kde se původ odvozuje po přeslici. Dodneška nachází své uplatnění i levirát, což je pravidlo, dle kterého se s manželkou zesnulého žení jeho mladší bratr. Děje se tak proto, aby se vdova neprovdala mimo rodinu a neodvedla s sebou děti z prvního manželství. V zemědělské společnosti je každá ruka dobrá a přísloví "bohatší žně má ten, kdo má větší rodinu" zcela vystihuje tuto filosofii. Pro rodinu obecně platí, jak dokazují průzkumy také z Nigeru, že náklady na výchovu dcer jsou vyšší, než náklady na výchovu synů. Je to způsobeno paradoxním předpokladem, že hlavní ctností ženy je pracovitost a trpělivost, nicméně žena je křehké stvoření, které má být rozmazlováno a po materiální stránce co nejlépe zajištěno. Proto rodiny při nákupech, zdravotní péči atd. často upřednostňují dcery před syny.⁵⁰

Velmi složitá pravidla zde platí pro vzájemné chování mezi jednotlivými členy rodiny i společnosti. Jinými slovy je přesně dáno, kdo s kým smí nesouhlasit, kdo komu dává jaké dary, kdo komu zdarma vypomáhá na poli a podobně. Pokud nastane případ dvou společensky si rovných osob, v zásadě platí mužská superiorita, nicméně to nemusí být bráno v potaz, neboť v některých situacích záleží na věku, kastě, příbuzenském vztahu a podobně.

⁵⁰ KNOTKOVÁ, Vladimíra. 2004. „Úloha ženy v rozvojové pomoci a dobrovolné práci v rozvojových zemích.“ In: Sféry ženy: právní, politické, ekonomické vedy. Ed. Jana Lasicová. Banská Bystrica: Fakulta humanitních věd Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Sociologický ústav Akadémie vied Českej republiky v Prahe. 162-170.

Oblékání žen v této části země souvisí s jejich původem a místem, kde žijí. Na venkově dodnes potkáváme ženy, které pracující oděné pouze v sukničce tvořenou pruhem látky. Vdané ženy nad třicet let nosívaly tradiční tuniky s širokým výstřihem a turbany. Co se týče mladších ročníků, ty se ve městech oblékají do evropské módy od minisukničky po džíny, pouze skupinky mladých intelektuálek často demonstrují svoji příslušnost k islámu dlouhými kabáťci a šátky. Jako ve Francii, tak i tady se můžete setkat se zákazem tradičních šátků na některých školách.

Co se týče pracovních příležitostí, na pracovním trhu tvoří zaměstnané Afričanky pouze desetiprocentní menšinu. Většina drobných obchodníků je nicméně ženského pohlaví a mnoho žen také najdeme i mezi velko-podnikatelkami, ty zpravidla cestující za obchodem do cizích zemí. Vzdor tradici najdeme ženy i na typicky mužských pozicích, kdy například v Senegalském hlavním městě Dakaru fungují dvě úspěšné autoopravny, jejichž majitelkami i zaměstnankyněmi jsou pouze ženy. Osvědčila se i na stejném principu fungující taxislužba, ženy najdeme i v armádě.⁵¹

Pokud si vezmeme rovnoprávnost žen v politice, nejdál je opět již zmiňovaný Senegal, kde třetina senegalských politiků jsou ženy. Známa Mamae Madior Boye byla v letech 2001 - 2002 předsedkyní vlády (o místo přišla v souvislosti se ztroskotáním lodi Diola) a historička Amsatou Sow Sidibe, která v roce 2012 kandidovala dokonce v prezidentských volbách na post hlavy státu. Účast žen na politickém životě podporuje zákon, požadující, aby v každých volbách do veřejných funkcí byl na volebních listinách stejný počet kandidátek i kandidátů.⁵²

Senegal jde vzorem i co se týče domácího násilí. Podle Kanadského centra výzkumu a mezinárodní spolupráce v Dakaru bylo někdy vystaveno 27% senegalských žen, což je jen o 11% méně než v České republice. V roce 1999 schválili senegalští představitelé zákon trestající domácí násilí jedním až dvaceti lety vězení plus relativně vysoké pokuty. Tyto problémy se však stále řeší nejčastěji uvnitř rodin, neboť ani žádná žena nemá sebemenší zájem, aby živitel rodiny seděl ve vězení. Tlak rodiny na násilníka bývá často efektivní, ale existují i opačné případy, kdy například v roce 2001 zemřely rukama svých manželů dvě ženy, vyšly do ulic davy protestujících a prezident zřídil agenturu pro sledování případů domácího násilí. Tady je povinností vzhledem k genderové problematice dodat, že Senegal má i vlastní organizaci týraných mužů.

⁵¹ Kodíčková, Tereza. „Gender a mezinárodní vztahy.“ *Mezinárodní vztahy 1998*. č. 3. s. 74 – 83.

⁵² BRATTON, Michael a Nicolas VAN DE WALLE. *Democratic experiments in Africa: regime transitions in comparative perspective*. New York, NY, USA: Cambridge University Press, xvi, 307 p. ISBN 05-215-5612-0.

Zatímco pro africké muže je pracovní migrace tradicí dodržovanou po dlouhá staletí (celé generace cestovali za obchodem, za sezónními polními pracemi i třeba za získáním životních zkušeností), místní ženy se mezi migranty objevují až v posledních desetiletích. Nejedná se už jen o vesnické studentky přivydělávající si o prázdninách ve městech jako chůvy, služebné nebo pradleny, ale i dospělé ženy, které putují z vesnic do měst za prací. Pokud se neuchytí jako posluhovačky či obchodnice, končí mnoho z nich jako legální, či ilegální prostitutky. Některé ženy směřují i do zahraničí - jejich cesty vedou do Maroka, Mauretánie nebo Libanonu, do Evropy i Spojených států. Obecně platí, že ženy odcházejí v nižším věku než muži a dříve se také vracejí.⁵³

4.5 Rozvojový fond afrických žen

Rozvojový fond afrických žen (African Women's Development Fund - AWDF) byl založen před třinácti lety, a již dvanáct let propaguje své průkopnické činnosti v oblasti posilování postavení žen na kontinentě.

Před třinácti lety fond založily Bisi Adeleye-Fayemi z Nigérie a Joanna Foster z Ghany a Hilda Tadia z Ugandy. Do tohoto projektu šly s vizí, že „africké ženy budou žít ve světě, ve kterém existuje sociální spravedlnost, rovnost a respekt pro ženská práva“, i po tolika letech je tato myšlenka nadále odvážná a neochvějná. Tento fond je první grantový, jenž je založen, veden a instruován africkými ženami. Slouží jako strategický filantropický zdroj podporující lidská práva, zejména ty ženská a rozvojové iniciativy zaměřené na podporu rovnosti žen, a to i tím, že mobilizuje finanční zdroje na podporu místních, národních a regionálních iniciativ vedených místními ženami. Od svého založení v roce 2001 fond poskytl granty v hodnotě 14,7 milionů dolarů více než 800 organizacím působícím v oblasti ženských práv ve 42 zemích afrického kontinentu.⁵⁴ Bisi Adeleye-Fayemi říká: „*Všechny tři jsme se rozhodly spojit své síly a dát dohromady léta zkušeností v rámci hnutí pro africké ženy, abychom pro ně vytvořily zcela nový typ nadačního fondu. Fondu, který by podporoval jejich každodenní činnosti, který by upřednostňoval problémy týkající se afrických žen a který by byl flexibilní, inovační a který by poskytoval tolik potřebnou podporu budování kapacit pro organizace ženských práv v rámci afrického kontinentu.*“⁵⁵ Za posledních třináct let fond

⁵³ SADIO, Karíma. Žena v muslimské společnosti. 2012, s. 1-3.

⁵⁴ Údaje platí k 31. 12. 2011.

⁵⁵ Ženy podporují ženy a funguje to!. [online]. 2010, s. 1 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://centrum.humanitasafrika.cz/cs/african-update/100/zeny-podporuji-zeny-a-funguje-to>.

poskytl granty, technickou podporu a podporu pro budování kapacit mnohým ženským organizacím, které pracují v oblasti reproduktivních práv, lidských práv, politické participace a reprezentace, HIV/AIDS, budování míru a ekonomického posilování.

Přesně tato témata byla vybrána, jelikož zcela shrnují problémy, které jsou pro hnutí afrických žen nejdůležitější. Problémy ženských práv je často opovrhováno i přesto, že africké vlády podepsaly mezinárodní a regionální konvence, které ochraňují práva afrických žen a dívek. Samozřejmě by se dalo najít mnohem více problémů trápící ženskou populaci. Například s mírou HIV/AIDS, která je vyšší u žen než u mužů, je tato epidemie v Africe velmi feminizována. Podobně je tomu tak u mateřské úmrtnosti a chorobnosti. V konfliktních zemích, jakými jsou jižní Súdán v oblasti Dárfúr nebo východní Kongo, trpí ženy ještě mnohem více, což je logický důsledek válečných konfliktů. Přes všechny tento smutný vývoj, který je o to horší díky nedostatečnému přístupu ke zdrojům včetně půdy, kapitálu a technologií, jsou africké ženy opakovaně vylučovány, ignorovány nebo nedostatečně zastupovány v politickém, veřejném, společenském a ekonomickém rozhodování, stejně jako při budování míru.

Za posledních deset let fond neúnavně pracoval, aby pomohl tyto kritické problémy pojmenovat a aby umožnil grantovým příjemcům zapůsobit na životy jednotlivců v rámci jejich sociálních komunit. Fond má za sebou mnoho dílčích úspěchů, které určitě stojí za zmínku. Jedním z nich je institucionální a finanční podpora, kterou byla podporována ghanská Koalice domácího násilí, jež lobovala za přijetí návrhu Zákona proti domácímu násilí. Ten byl nakonec v roce 2007 skutečně schválen. Mezitím v Ugandě pan-afrikanistická nevládní organizace Akina Mama wa Afrika poskytuje od roku 1997 ženám mezi 25-45 lety manažerský trénink prostřednictvím svého vlajkového programu African Women's Leadership Institute. Během této doby bylo díky programu úspěšně vyškoleny přes 5000 afrických žen. Mnohé z těchto absolventek dnes zastávají vlivné vedoucí pozice a jsou ministryně států, výkonnými ředitelkami a aktivistkami v oblasti práva.

V Jižní Africe je fond součástí Ženské pozitivní sítě (Positive Women's Network-PWN) a vášnivým obhájcem práv pro ženy s HIV/AIDS. Díky svému neustálému boji za prosazování jejich práv a podpoře všech žen nakažených virem HIV získala tato organizace (PWN) v roce 2010 ocenění Red Ribbon Award UNAIDS na letošní Mezinárodní konferenci AIDS, která se v tomto roce konala v hlavním městě Rakouska Vídní.⁵⁶

⁵⁶ Ženy podporují ženy a funguje to!. [online]. 2010, s. 1 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://centrum.humanitasafrika.cz/cs/african-update/100/zeny-podporuji-zeny-a-funguje-to>.

5. Ostatní rozvojové země

„Vím, že to pro mě bude těžší, protože jsem žena. Můžeme pracovat, být profesionálkami nebo podnikatelkami, ale vždy to pro nás bude těžší.“⁵⁷ Cristina Fernández, prezidentka Argentiny.

Pokud začneme Jižní Amerikou, pak symbolem boje za práva žen v Latinské Americe je Eva, nikoliv ta biblická, ale Evita Perón (druhá manželka argentinského prezidenta Juana Dominga Peróna). Právě ona se stala i nadále je inspirací pro miliony latinskoamerických žen a i když je to již přes 60 let od jejího úmrtí, mají místní ženy stále o co bojovat. Přestože je v Latinské Americe postavení žen na otřesné úrovni, řada žen se tu dostala i do špičkových funkcí. V šestnácti zemích zastávaly ženy pozice viceprezidentek nebo premiérek a dokonce ve třech zemích byly ve funkci nejvyšší, tedy prezidentské. Těmito zeměmi jsou Kostarika, Argentina a Brazílie. Značný vliv v Latinské Americe získávají ženská hnutí především díky tomu, že muže pobila či uvěznila diktatura nebo jsou obětí válek, jako například drogové kartely v Mexiku.

Úspěch Cristiny Fernández znamená, že v tomto regionu, čímž je myšlena celá Latinská Amerika, se dokáží ženy prosadit jednotlivě. Latinská Amerika má mnoho výrazných žen, jen jedna se ale může pyšnit Nobelovu cenu za mír. V roce 1992 jí získala Guatemalka Rigoberta Menchú, jež kvůli obhajobě domorodého obyvatelstva musela uprchnout ze své země. Přestože má Guatemala laureátku Nobelovy ceny míru, stále vykazuje jedny z nejhorších statistik ve vztahu k ženám na celém světě. Přes sto tisíc znásilněných žen za 36 let a jen jedno procento případů domácího násilí, tedy přibližně dvě stě padesát, se dostane až k soudu. A navíc soudy se těmito případy vůbec nezabývají.⁵⁸

Slabší pohlaví tak má v Latinské Americe stále za co bojovat a v minulosti tomu nebylo jinak. Na rozdíl od jiných kontinentů se však Latinoameričanky ke svým právům hlásí a to již od počátku 19. století. I se zbraní v ruce se postavily koloniálním mocnostem ve válkách za vlastní nezávislost. Jako první v Latinské Americe a šestá na celém světě dala ve své ústavě sepsané roku 1917 ženám volební právo pokroková Uruguay. Dnes už má celá Latinská Amerika v parlamentech průměrně 22 procent žen.

⁵⁷ ČT24. ČESKÁ TELEVIZE. *Mocné ženy v Latinské Americe.: Ženy to mají v Latinské Americe těžké, ale přesto slaví úspěchy* [video].

⁵⁸ ČT24. ČESKÁ TELEVIZE. *Mocné ženy v Latinské Americe.: Ženy to mají v Latinské Americe těžké, ale přesto slaví úspěchy* [video].

V Brazílii, která má 190 milionů obyvatel, vládne od 1. ledna 2011 Dilma Rousseff. Vliv na zlepšení situace žen má podle ní i boj s chudobou, korupcí nebo reforma zákonů. Klíčem ale podle ní zůstává hospodářský rozvoj země, což při jejím ekonomickém vzdělání asi nikoho nepřekvapí. Superprezidentka Dilma, jak jí sami Brazilci říkají, jde příkladem jako žena a lídr nejen zemím v regionu, ale poučuje i celou Evropu a Spojené státy. Současného vlivu a moci jsou si vědomé i další ženy v čele Latinské Ameriky. „*Máme jedinečnou historickou příležitost. Poprvé nás oni (myšleno bohaté státy) potřebují víc, než my je. Musíme být chytrí,*“ tvrdí Cristin Fernández.

Význam Latinské Ameriky prudce roste. Desítky milionů místních žen ovšem nadále strádají. Příslušnice různých menšin, domorodých etnik, ale i chudých žen a černošek sužuje bezpráví a diskriminace. V některých sociálních skupinách trpí násilím přes dvě třetiny žen. A i když počet viditelných političek a aktivistek přibývá i OSN přiznává, že jsou změny posledních dvaceti let nesystematické a nedostačující.⁵⁹

Podle statistik světové banky se celkový počet žen zmizelých v důsledku vražd dětí (ženské plody, které jsou potraceny nebo novorozená děvčátka, která jsou zavražděna) a zanedbávání malých děvčátek odhaduje na 113 milionů. To vede k nerovnoměrnosti populace v Číně, Indii, Pákistánu, Bangladéši, na Filipínách a v Turecku. Odhaduje se, že v roce 2000 bylo asi 700 tisíc až dva miliony žen a dětí ročně předmětem přeshraničního obchodu po celém světě. Ženy a dívky v dalších rozvojových zemích jako je Jižní a jihovýchodní Asie, Karibik a Střední Amerika jsou právě tak zranitelné, kde pokračuje rychlé šíření AIDS.⁶⁰

Indonésie jako nejzářnější příklad ostrovních států v jihovýchodní Asii. Na tomto příkladu si lze ukázat hlavní způsoby postavení ženy ve společnosti v této lokalitě. První případ nalezneme na ostrově Bali, kde se od žen většinou očekává, že budou živit rodinu. Ženy tam vykonávají velkou většinu těžkých prací, počínaje zemědělstvím a budováním silnic konče. I přes to všechno je muž hlavou rodiny, i když nemusí ani pracovat. Naproti tomu na východě Sumatry v oblasti Padangu je to všechno naopak – muži zde pracují a zajišťují živobytí pro rodinu, žena je však brána historicky jako hlava rodiny a rozhoduje téměř o všech důležitých otázkách spojených s domácností a financováním rodiny. Zajímavější je to o ten pohled, že Padang je většinou muslimská oblast a podle islámu je postavení muže v rodině vyšší než postavení ženy. Kulturní tradice však v zemi hrají obrovskou roli. Zatímco

⁵⁹ ČT24. ČESKÁ TELEVIZE. *Mocné ženy v Latinské Americe.: Ženy to mají v Latinské Americe těžké, ale přesto slavi úspěchy* [video].

⁶⁰ MALEČKOVÁ. *Úrodná půda: žena ve službách národa* [online]. Vyd. 1. Praha: ISV, 2002[cit. 2014-04-07]. Historie (ISV). ISBN 8085866951.

stát a ústava uznávají rovnoprávnost žen, i přesto nenabízí ženám ochranu proti diskriminaci, jež pramení z náboženství a náboženstvím ovlivněnou kulturou. Žena v Indonésii je totiž často diskriminována nikoliv politickým systémem, ale vlastní rodinou a prostředím, ve kterém žije.⁶¹

Rovnoprávnost ovšem zdaleka neplatí pro všechny ženy v této části světa. Profesionálky si v Indonésii nemohou stěžovat. Ať už jde o muže či o ženy, vzdělaných lidí si tu všichni váží. Problém však začíná tím, že převážná většina indonéských žen vzdělaná není. A tady už je diskriminace otřesná pro všechny ženy, jež pracují v zemědělství, ve fabrikách nebo zůstávají v domácnosti. Plat manuálních pracovníků je například velmi často jen polovinou toho, co obdrží muži za stejnou práci. Navíc pracovní odbory v Indonésii vždy chrání zájmy firem nikoliv zaměstnanců a už v žádném případě nechrání zájmy žen.

I když zločinnost je v Indonésii daleko nižší než v Evropě či ve Spojených státech (započítáme-li i zločiny jejichž terčem jsou ženy), jsou pro tuto zemi bohužel typické případy násilí (jako i znásilnění) proti ženám, za které jsou zodpovědné bezpečnostní jednotky (policie a armáda) hlavně v krizových oblastech. Navíc zde velmi často případy znásilnění nejsou vůbec hlášeny ze strachu obětí ze samotné policie a navíc se obávají stigmatizace ze strany společnosti. Armáda a policie (často zkorumpovaná) mají v této oblasti dosud obrovský vliv a moc ve společnosti. I přesto jsou tu mnohé ženy ve vysokých funkcích, ať už jde o státní, či soukromý sektor. Mnohé kandidátky politických stran ve volbách jsou ženy a Megawati Sukarnoputri byla také první prezidentkou Indonésie v letech 2001-2004. Svobodné i vdané ženy mohou svobodně cestovat jak uvnitř země, tak i do ciziny, řídit auta či nakládat, jak uznají za vhodné, se svými finančními prostředky.

Muslimské ženy se též mohou svobodně rozhodnout o tom, zda budou či nebudou nosit na hlavě šátky, jež jim přikrývají vlasy (indonéský stát jim nic nenařizuje, i když je na ženy často vyvíjen tlak ze strany rodiny či samotné společnosti). Mají stejná práva rozhodovat o osudu svých dětí jako jejich manželé. Mohou vykonávat stejná zaměstnání jako muži a studovat na stejných vysokých školách.⁶²

⁶¹ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 199 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1.

⁶² VLTCHEK, André. Indonésie: rovnoprávnost jen pro vzdělané. *Magazín: World Confrontation Now*. 2004.

6. Využití ve výuce

Idea genderové rovnosti a idea rovných příležitostí pro ženy a muže. Obě představují klíčové hodnoty evropské kultury a demokracie. Přesto zde však existuje stále mnoho nerovností, které plynou z tradičního genderového uspořádání naší společnosti a které je potřeba neustále odstraňovat. Efektivní by mělo být, pokud to děláme prostřednictvím školství, jež má vedle rodiny a médií zásadní vliv na utváření osobností a životních přesvědčení nejmladší generace. Zaměřit bychom se měli hlavně na rovnosti v šancích. Předpokladem je, že dívky a chlapci mají pracovat se stejnými materiály, mají řešit stejné úkoly a mají být posuzováni podle stejných kritérií.

Vrstevnické skupiny silně ovlivňují žákovské rozhodování o volitelných předmětech či zájmových kroužcích. Pokud si dívky a chlapci volí, do jakých aktivit se zapojí, mají tendenci uplatňovat typické volby – například dívky aerobic či keramiku, chlapci počítače či fotbal. Jestliže se děti rozhodnou pro genderově netradiční volbu, mohou očekávat negativní reakce spolužáků/žaček. Žáci a žákyně uvádějí, že si dělají více starostí s tím, co si o nich pomyslí jejich spolužáci či spolužačky, než s tím, co bude činnost v kroužku či ve volitelném předmětu obnášet. Na podobném principu může fungovat i volba povolání. Chlapci a dívky si vybírají další studium tak, aby bylo v souladu s genderovými normami (co se „hodí“ pro holku a co pro kluka), a nevystavovali se tak riziku zesměšňování, popřípadě dokonce ztráty přátel.

Co se genderových vztahů týká, kolektivy obvykle upevňují kulturu mužské nadřazenosti. Chlapci si potvrzují, že jsou lepší než dívky a mají více moci. K tomu dochází například prostřednictvím zesměšňování toho, co je vnímáno jako dívčí, a také obtěžováním dívek, které na druhém stupni základních škol nabývá často vulgární sexuální povahu. Za genderově motivované a sexuální obtěžování lze považovat slovní či fyzické aktivity mezi vrstevníky, které mají sexuální povahu a jsou ze strany toho, kdo je jejich objektem, nevítané a nevyžádané.⁶³

⁶³ SMETÁČKOVÁ, Irena. *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, 2007. 67 s. ISBN 978-808-7110-010.

6.1 Příklad projektu pro výuku genderu v českých gymnáziích

Před započítím samotného předmětu je důležité se seznámit s žáky vyučovaných tříd. Pokud jsou ve třídě děti ze silně věřících rodin je potřeba pečlivě uvážit vhodnost popsaných výukových postupů, příkladně je obměnit, či naprosto vynechat. Lze také individuálně vysvětlit, že se jedná pouze o projekt, který nemá měnit víru, jen poukázat na rozdílné postavení mužů a žen ve světě.

Projekt je navržen na dva dvouhodinové bloky po čtyřiceti pěti minutách. Celkem tedy čtyři vyučovací jednotky. Před prvním blokem požádáme všechny dívky, aby přišly do školy například se zahalenou hlavou, s dlouhou sukni, s pokrývkou hlavy, apod. U chlapců, aby přišli všichni ve stejném oblečení s požadavky, jako jsou například dlouhé rukávy, jedna nohavice krátká, druhá dlouhá, apod.

Úvodní hodina by začala řízenou debatou na téma: „Jak se Vám (ne)líbilo chodit v přesně určeném oblečení“. Jakým způsobem to žáky omezovalo, jaká je pro ně představa, že vypadají všichni stejně a jsou tak stírány sociální rozdíly. Následně by se řízeně naráželo na témata typu svoboda oblékání, příkazy, zákazy. Nakonec této úvodní části by náleželo zeptat se žáků na typické oblečení v různých částech světa. Po této části by pomocí obrázků učitel ukázal studentům typické oblečení pro některé náboženské skupiny (viz. kapitola 3.5.1.).

V další části hodiny bych rozdělil žáky do čtyř skupin. Každým dvěma skupinám bych potom přidělil text se třemi otázkami. Po přečtení zadaného textu každá skupina prodiskutuje odpovědi na otázky navazující vždy na text každého příběhu. Po krátké poradě každé skupiny bude následovat diskuze v rámci celé třídy. Jeden náhodný člen skupiny bude vybrán, aby představoval zástupce skupiny a stručně ostatním shrnul příběh a prezentoval ostatním výsledek diskuze nad otázkami.

První příběh:

„Stává se to každý víkend. Po obědě očekává matka, že její děti uklidí ze stolu veškeré nádobí, umyjí vše potřebné a uklidí celou kuchyň, utrou stůl a přesvědčí se, že je vše v kuchyni v naprostém pořádku. Dva bratři, jako pokaždé, odvěti sestře, že to není mužská práce a že to musí udělat ona, protože je holka. Při stížnosti u otce, pouze poznamenal, že je to pro dceru dobrá praxe a dobrá příprava na to, až bude dospělá hospodyně.“

Otázky:

1. Stalo se to někdy ve Vaší rodině? Umíte si představit, že by se to stalo?
2. Představte si, že jste v pozici dívky: co byste chtěli říci bratrům, a co otci?
3. Souhlasíte s tímto textem? Pokud ne, proč?

Druhý příběh:

„Skupinka chlapců stála kolem dívky ve školních šatnách. Všichni na ní koukali a utahovali si z ní. Vše doprovázeli řečmi typu: Kluci, myslíte si, že je to opravdu holka? Nejsem si jistý, měli bychom se podívat. : ‘Hele kluci, myslíte, že je to fakt holka? Neměli bychom to trochu prozkoumat? Poté se začali chlapci přibližovat a chtěli se dívky dotknout. Naštěstí v ten okamžik procházel třídní učitel a chlapci utekli.”

Otázky:

1. Umíte si představit, že se to může stát i ve Vaší škole? Vymyslete podobné případy.
2. Vžijte se do pozice dívky, dokázali byste vzdorovat chlapcům? Co byste jim řekli?
3. Představte si, že z povzdálí sleduje situaci spolužák. Měl by dívce pomoci? Jakým způsobem?

Třetí příběh:

„Rodiče dívky vašeho věku domluvili sňatek s mládcem, kterého nikdy neviděla, protože nabídl rodině vysokou finanční náhradu a movitý majetek. Dívka je vychovávána v tradiční rodině, kdy se rodiče poslouchají.“

Otázky:

1. Jak byste se zachovali na místě dívky? Uposlechly byste rodiče? Proč ne?
2. Představte si, že jste v pozici dívky. Co byste řekli rodičům?
3. Myslíte si, že se to nikde na světě nemůže stát? Nebo se to někde děje?

Čtvrtý příběh:

„Jedna mladá, čerstvě vystudovaná inženýrka požádala o pracovní místo manažerky v továrně na lisování těžkých hliníkových materiálů. Jako všichni ostatní byla pozvána na pohovor a psychologický test. Všichni ostatní zúčastnění byli muži. Ačkoliv skončila na předním místě, tíženou prací nedostala s odůvodněním, že tato práce je pro ženu poměrně obtížná, protože

všichni zaměstnanci jsou muži a často se chovají celkem hrubě. Měla by tedy být spíše šťastná, že toto místo nedostala.”

Otázky:

1. Umíte si představit, že se tohle může v ČR stát?
2. Představte si, že jste touto ženou, co byste řekli panu řediteli?
3. Myslíte si, že ředitel jednal proti zákonům, nebo zcela v pořádku?

V další fázi hodiny by žáci zůstali rozděleni do těchto skupin a řešili by následující otázky. Celé třídy bychom se zeptali, jestli naše škola podporuje genderovou rovnost? Každá skupina by na velký papír napsala ano nebo ne. V případě odpovědi ano, by museli napsat pět příkladů, které potvrzují tuto odpověď. Při záporné odpovědi by musela každá skupina vymyslet pět příkladů různých činností, nebo návrhů řešení, jež by tuto situaci zlepšili.

Na následující hodinu, která by se, předpokládám, konala následující týden, bych zadal domácí úkol. Žáci by si měli vybrat jakoukoliv pohádku a obrátit v ní mužskou roli za ženskou a naopak. Po přečtení pohádky před třídou by následovalo kladení otázek narážejících na genderové stereotypy a zvláštnosti, které na žáky zapůsobily prohozením rolí. Dále by žáci diskutovali o svých pocitech, které v nich tyto pohádky vyvolávají a přemýšleli o příčinách těchto pocitů, tedy proč v nich tato pohádka vyvolává takové pocity.

Danou problematiku bych zařadil do hodin výchovy k občanství, kde může být spojována i s průřezovými tématy: myšlení v evropských a globálních souvislostech a výchova demokratického občana.

Výukové cíle tohoto bloku by byly následující:

- a) žáci uvedou příklady genderových předsudků a s nimi související diskriminace ve společnosti.
- b) žáci si uvědomí, v jak demokratické společnosti žijí, na rozdíl od rozvojových zemí
- c) žáci jsou tolerantnější k náboženským rozdílům odlišné víry
- d) žáci se dokážou vcítit do oběti genderové diskriminace a předcházet jí z obou stran

Závěr

Cílem práce bylo podat ucelený přehled o historii, přítomnosti a možného vývoje postavení žen a mužů v rozvojových zemích, které jsem rozdělil do tří oblastí ovlivněných náboženstvím a kulturou.

První oblastí jsou islámské země. Tato oblast byla a neustále je silně ovlivněna náboženstvím zprostředkovaným knihou Korán. V této oblasti je typické zahalování žen šátky. Nadřazenost muže je pak dokládána hlavně možností sňatku až se čtyřmi ženami. Dále je zde povoleno bití žen za neplnění ženských povinností. Při znásilnění a podobných násilných činech na ženách je potrestána žena za provokativnost.

V případě africké kultury je díky primitivnímu způsobu života, sám o sobě předurčen život tamní ženy pro celoživotní těžkou práci. V dřívějších dobách byla žena brána za hlavu rodiny a uctívána jako nejvyšší její představitel. Muž se staral pouze o její blaho a obživu rodiny. To se s postupem času změnilo a hlavní úlohu rodiny i kmene převzal muž. Hlavními problémy jsou nedostatečné vzdělání pro ženy a jejich znásilňování končící většinou onemocněním virem HIV. Tradičním údělem žen v těchto zemích je ženská obřizka vykonávaná v dětském věku většinou nesterilními nástroji.

Zbytek rozvojových zemí je potom ovlivněn hlavně přístupem ke vzdělání. Se vzdělanými ženami je tu jednáno jako se vzdělanými muži. Nalezneme zde největší zastoupení žen ve vrcholové politice. Drtivá většina žen ovšem vzdělání nedostane a je s nimi jednáno jako s méněcennými. Tyto ženy poté zastávají těžké práce za minimální mzdu.

V poslední kapitole jsem se snažil přenést získané poznatky do prostředí českých škol a pozvednout tím vědomí českých studentů o genderové problematice. Celková představa byla utvořit rovnoprávné podmínky pro chlapce i dívky ke vzdělání. V praktickém příkladu výuky této problematiky jsem se potom zaměřil na potírání genderových předsudků, tolerantnějšímu postoji k lidem rozdílného vyznání a zamezení genderově špatného chování vůči opačnému pohlaví.

Použité zdroje

Literární zdroje

1. ABD AL-'AZÍM. Postavení žen v dnešním muslimském světě. s. 3.
2. BOURDIEU, Pierre a Miloslav PETRUSEK. *Nadvláda mužů*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000, 145 s. ISBN 80-718-4775-5.
3. BRATTON, Michael a Nicolas VAN DE WALLE. *Democratic experiments in Africa: regime transitions in comparative perspective*. New York, NY, USA: Cambridge University Press, xvi, 307 p. ISBN 05-215-5612-0.
4. COQUERYVIDROVITCH, C. Preklad: Raps, G.B. *African Women: A Modern History*. USA: Westview Press, 1997. 308 s.
5. Ekumenická akademie Praha. *Politici selhali - na řadě je veřejnost: [globální vývoj v oblasti vymýcení chudoby a genderové nespravedlnosti 2013]*. Praha: 2013, 71 s. ISBN 978-80-87661-04-8.
6. HARASIMOWICZ, Marta. 2010. Muslimka jak ze žurnálu. 2010, 357 s.
7. HRBEK, Ivan. Z arabského originálu podle různých vydání přeložil, *Korán*. Praha: 4, 10, 9, 863 p. ISBN 80-745-9080-1.
8. KLÍMOVÁ-PUMEROVÁ, Květa. *Mužům vstup zakázán*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8995-X.
9. KNOTKOVÁ, Blanka. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-890-4.
10. KNOTKOVÁ, Vladimíra. 2004. „Úloha ženy v rozvojové pomoci a dobrovolné práci v rozvojových zemích.“ In: *Sféry ženy: právní, politické, ekonomické vedy*. Ed. Jana Lasicová. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Sociologický ústav Akadémie vied Českej republiky v Prahe. s. 162-170.
11. KODÍČKOVÁ, Tereza. „Gender a mezinárodní vztahy.“ *Mezinárodní vztahy 1998*. č. 3, s. 74 – 83.
12. KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002, 197 s. Moderní dějiny. ISBN 80-702-1540-2.
13. MALEČKOVÁ. *Úrodná půda: žena ve službách národa* [online]. Vyd. 1. Praha: ISV, 2002[cit. 2014-04-07]. Historie (ISV). ISBN 8085866951.

14. MÜLLER, Zdeněk. *Islám: historie a současnost: [náboženství, civilizace, společnost, ideologie, moderní svět a modernizace, islamismus]*. Vyd. 1. Praha: NS Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0534-2.
15. PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 199 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1.
16. RAHMAN, Gul a Lucie KONKOROVÁ. *Ženy v temnotě. Lidé a země*. 2. 5. 2008.
17. SMETÁČKOVÁ, Irena. PŘÍRUČKA PRO GENDEROVĚ CITLIVÉ VEDENÍ ŠKOL. In: *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost, 2007. ISBN 9788087110010.
18. SPENCER, Robert. *Islám bez závoje*. Vyd. 1. Překlad Petr Buksa. V Praze: Triton, 2006. ISBN 80-725-4761-5.

Časopisecké zdroje:

19. ČTK. Entoto, hora etiopských žen. 2009.
20. ĎURÍČKOVÁ, Monika. Írán přikazuje ženám, co smějí studovat.: Desítky oborů začnou přijímat pouze muže. Svět 22. 8. 2012.
21. PTÁČNÍKOVÁ, Iveta. Postavení žen v Demokratické republice Kongo. *Mezinárodní politika: Afrika*. 2012, s. 2.
22. SADIO, Karíma. Žena v muslimské společnosti. 2012, s. National Geographic 1-3.
23. ŠTUKOVÁ, Jarmila. Životy žen a dívek v Iráku určují bolestivé tradice. MF DNES. 2012.
24. VLTCHEK, André. Indonésie: rovnoprávnost jen pro vzdělané. *Magazín: World Confrontation Now*. 2004.

Multimediální zdroje:

25. ČT24. Mocné ženy v Latinské Americe.: Ženy to mají v Latinské Americe těžké, ale přesto slaví úspěchy [video].
26. ČT24. V Jemenu jsou ženy občany druhé kategorie. [online]. 24.11.2009 [cit. 2014-04-01].

Elektronické zdroje:

27. Arabia czech: Vraždy ze cti (online), datum publikování 15. 3. 2007. Dostupný z WWW: <http://www.arabia.pl/czech/content/view/307/10/>.
28. CHALOUPKOVÁ, Jana. Jemen, krása pod závojem. [online]. 2008 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.krasnapani.cz/casopis-krasna/clanky-online/cestovani/98>.
29. ENES, Ebu. ODÍVÁNÍ MUŽŮ: Islám-bez závoje. [online]. 2009 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://unveiled.blog.cz/0904/odivani-muzu>.
30. KARLÍK, Tomáš. Dějiny zahalování: Proč nádherné muslimky skrývají tváře?. 2011. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/detail/dejiny-zahalovani-proc-nadherne-muslimky-skryvaji-tvare-3346>.
31. MALAEKAH, Mostafa. Žena v islámu. 2009. Dostupné z: <http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/prava-zen/zena-v-islamu.html>.
32. Muslim world: Islamic world. [online]. [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Muslim_world?oldid=253188238.
33. NEWSLAB. Co nosí muslimské ženy: Které druhy muslimských šátek nosí ženy nejčastěji. In: [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://www.newslab.cz/satky>.
34. NĚMEC, Jaromír. Ženská obřízka v afrických kulturách. [online]. s. 1 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cislocclanku=2007010101>.
35. PŮLPÁN, K.: Několik poznámek k ekonomice tzv. rozvojových zemí. [online], Dostupné z <<http://ies.webz.cz/dokumenty/pulpan/RZ.doc>>.
36. Who are the developing countries in the WTO?. [online]. [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/d1who_e.htm.
37. WOMEN IN ISLAM. *Understanding Islam* [online]. 2009, s. 1 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://www.fanar.gov.qa/Understand/women.html>.
38. Ženy podporují ženy a funguje to!. [online]. 2010, s. 1 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://centrum.humanitasafrika.cz/cs/african-update/100/zeny-podporuji-zeny-a-funguje-to>.
39. Ženy v Íránu. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.iran.i-pruvodce.eu/zeny-v-iranu.php>.

Seznam příloh:

| | |
|--|----|
| Příloha 1.: Realizované projekty v rámci české ZRS..... | 56 |
| Příloha 2.: Mapa zobrazující postoj států k deklaraci OSN o odstranění všech forem diskriminace žen..... | 58 |
| Příloha 3.: Mapa zobrazující rovnost chlapců a dívek v přístupu ke vzdělání..... | 59 |

Příloha č. 1:

Realizované projekty v rámci české ZRS⁶⁴:

Kambodža (Člověk v tísni)

Zvyšování reprodukčního zdraví žen.

Zpřístupnění odborné porodnické a poporodní péče matkám a dětem z chudých vesnických regionů. Projekt se zaměřuje na zlepšení vybavení vesnických zdravotních center solárními panely a porodnickým materiálem, zvýšení důvěry vesnické populace ve státní zdravotnický aparát, informování těhotných žen o rizicích v průběhu těhotenství a porodu a vyškolení místních porodních asistentek.

Namibie (Člověk v tísni)

Podpora chráněné dílny, sociální programy a osvěta

- možnost výdělků v chráněné dílně především pro ženy postižené HIV/AIDS. Dílna má zavedenou výrobu a síť odběratelů v Namibii a ČR,
- poskytování psychosociálních služeb, vedení komunitního centra s vlastní školkou, péče o HIV pozitivní těhotné ženy, prevence přenosu viru z matky na dítě, péče o sirotky a ohrožené děti.

Keňa (Adra)

Obnova zdravotnického střediska a výstavba porodnice v Itibo

- zlepšení dostupnosti zdravotnické péče v západní oblasti Keni s přibližně dvěma sty tisíci obyvatel.
- Přestavěná ambulance slouží pro ošetřování pacientů a diagnostiku HIV/AIDS. Opravená porodnice přispívá ke zlepšení zdraví matek a novorozencům. Součástí projektu je i zaučování personálu, poskytování zdravotnických pomůcek a materiálu
- zdravotnické zařízení a porodnice je provozováno místními zdravotníky, na stáž přijíždějí také skupiny studentů lékařských fakult z České republiky.

⁶⁴ zahraniční rozvojová spolupráce

Burkina Faso (Humanitas afrika)

Projekt Bon départ (Dobry start)

- zpřístupnění profesního vzdělávání sociálně znevýhodněným ženám tak, aby mohli získat lépe placené zaměstnání. Vytvoření nového vzdělávacího programu, který zahrnuje mimo jiné počítačové kurzy, úvod do marketingu, managementu a komunikace.

Uganda (Arcidiecézní charita Praha)

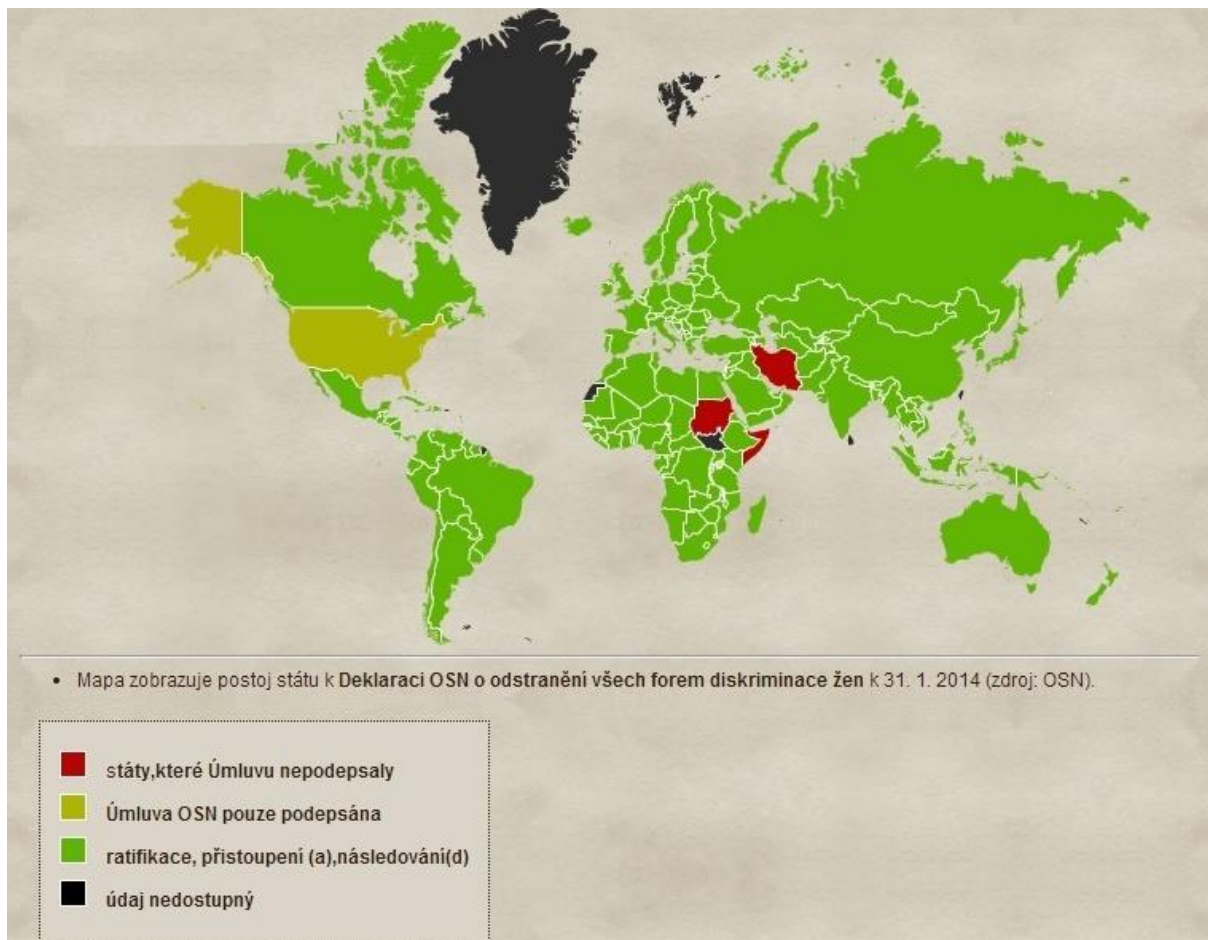
Nemocnice ve venkovské oblasti Mukono

zpřístupnění kvalitní zdravotní péče dětem sponzorovaným v rámci programu Adopce na dálku® a obyvatelům z vesnických oblastí v okolí nemocnice, kde je zdravotní péče na minimální úrovni. Zdravotní sestry pravidelně vyjíždí do nepřístupných vesnických oblastí, aby poskytly péči těhotným matkám a novorozencům. Zvláštní pozornost je věnována pacientům s HIV/AIDS, kterým je poskytována antiretrovirální léčba, a dětem trpícím podvýživou.⁶⁵

⁶⁵ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. Gender a rozvojový svět. *Program zahraničního rozvojové spolupráce ČR*. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_228.pdf.

Příloha č. 2:

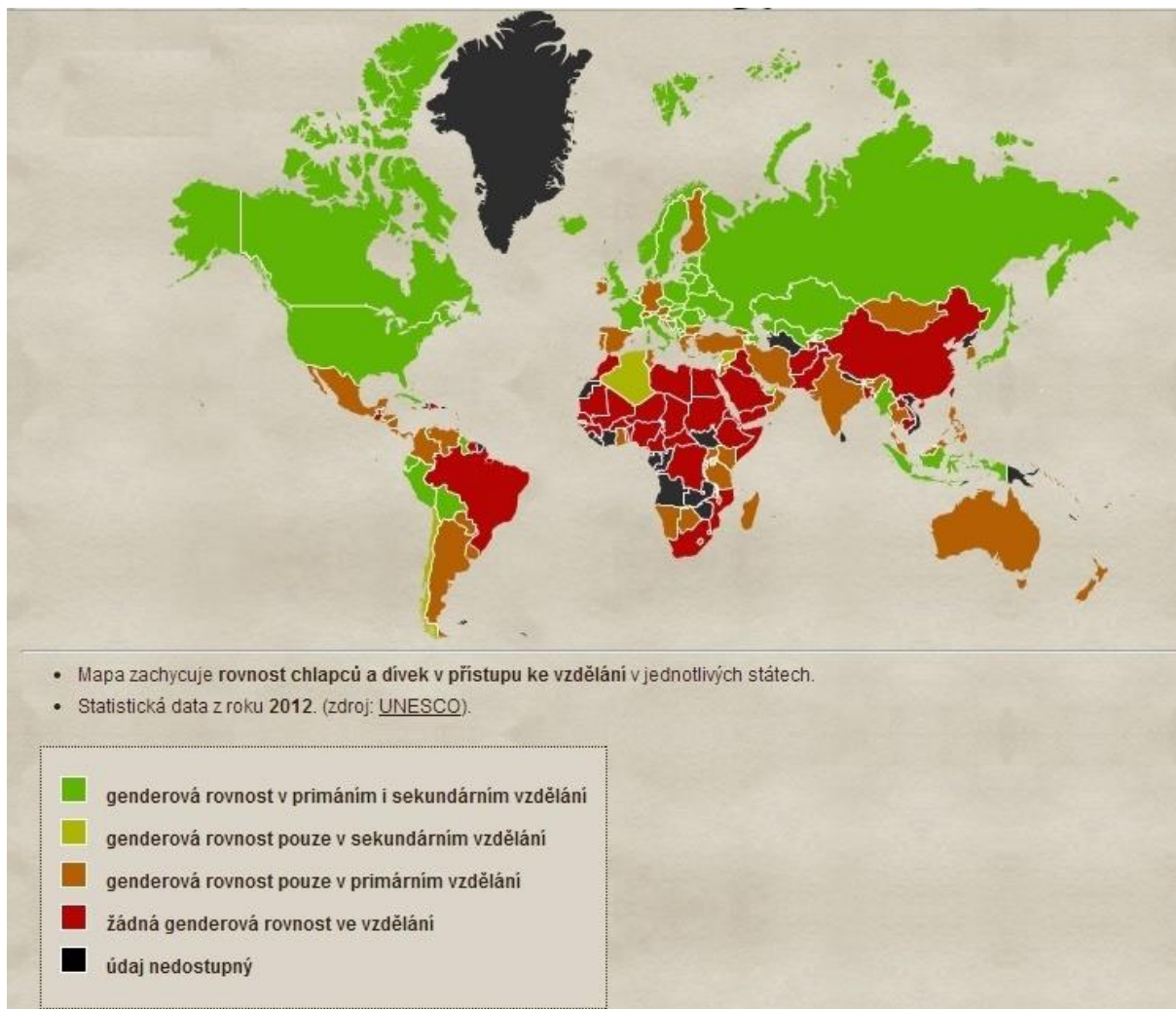
Mapa zobrazující postoj států k deklaraci OSN o odstranění všech forem diskriminace žen.



Zdroj: <http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen/interaktivni-mapy/deklarace-osn-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen>

Příloha č.3

Mapa zobrazující rovnost chlapců a dívek v přístupu ke vzdělání.



Zdroj: <http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen/interaktivni-mapy/pristup-divek-ke-vzdelani>